ΑΠΟΚΡΥΦΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΞΑΡΙΑ

Πάντες οἱ μὴ τελείως ἄγευστοι ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας γνωρίζουσιν, ὅτι τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης δὲν εἶναι τὰ μόνα τῆς ἱδρύσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπομνημονεύματα, ἀλλ' ἐξελέγησαν καὶ ἐκυρώθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐκ πολλοῦ πλήθους Εὐαγγελίων, Ἀποκαλύψεων, Ἐπιστολῶν, Ἀποστολικῶν Πράξεων καὶ παντοίων ἄλλων ἱστορημάτων, περιληφθέντων μετὰ τὴν διαλογὴν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα Ἀποκρύφων. Οὕτω λ. χ. πλὴν τῶν τεσσάρων κανονικῶν περιεσώθησαν ἢ μνημονεύονται τὰ εὐαγγέλια τοῦ ἁγ. Πέτρου, τοῦ ἁγ. Ἰακώβου, τοῦ ἁγ. Βαρθολομαίου, τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, τοῦ Νικοδήμου, τοῦ Θωμᾶ Ἰσραηλίτου, τοῦ ἁγ. Ματθία, τῆς Μαρίας, τῆς Γεννήσεως, τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων, τῶν Ναζωραίων καὶ ἄλλα ἐν συνόλῳ τριάκοντα ἐννέα. Ἀποκαλύψεις λέγονται γράψαντες, πλὴν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου, οἱ ἅγιοι Πέτρος, Παῦλος καὶ Θωμᾶς· πολὺ δὲ περισσότεροι εἶναι οἱ συντάκται ἱστοριῶν τῶν ἀποστολικῶν πράξεων καὶ ἀπειράριθμοι τῶν πρώτων ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλήσεων αἱ ἀφηγήσεις. Ἡ τοιαύτη πληθώρα κειμένων ἐπέβαλε μὲν τὴν προτίμησιν καὶ κύρωσιν τῶν ἀξιολογωτέρων, ἄδικον ὅμως θὰ ἦτο νὰ συμπεράνῃ τις ἐκ ταύτης ὅτι ἀπεκήρυττεν ἡ Ἐκκλησία πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ λοιπά. Ὑπὸ τὸν κοινὸν τῷ ὄντι καὶ κάπως δυσώνυμον τίτλον Ἀποκρύφων συμπεριλαμβάνονται, πλὴν τῶν ἐπιβαρυνομένων δι' εἰδικῆς καταδίκης ἐπὶ νοθεύσει ἢ κακοδοξίᾳ, πλεῖστα ἄλλα ἐπὶ πολὺν μὲν χρόνον ἰσότιμα τῶν κανονικῶν καὶ ἔπειτα κατ' οὐδὲν ἄλλο διακρινόμενα τούτων, παρὰ μόνον ὅτι ταῦτα μὲν ἀνεγινώσκοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὰ δὲ ἀπόκρυφα ἀπέμειναν ἀνάγνωσμα οἰκιακόν. Τὰ ὀλίγα τῷ ὄντι κυρωθέντα κείμενα οὐδόλως ἐξήρκουν πρὸς κορεσμὸν τοῦ ἐπικρατοῦντος τότε θερμοῦ πόθου στενοτέρας οἰκειώσεως πρὸς τὰ πρόσωπα τοῦ εὐαγγελικοῦ δράματος καὶ τῆς περιεργείας τῶν πιστῶν νὰ γνωρίσωσι τὰς λεπτομερείας τοῦ βίου καὶ τοῦ θανάτου ἑκάστου τούτων. Τί λ.χ. ἔπραττεν ὁ Ἰησοῦς κατὰ τοὺς παιδικοὺς καὶ τῆς πρώτης νεότητος τοὺς χρόνους; Τί ἀπέγειναν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ Μαρία, ἡ Μάρθα, ἡ Σαλώμη, ἡ Μαγδαληνὴ καὶ αἱ ἄλλαι ἱεραὶ γυναῖκες, αἵτινες παρηκολούθουν αὐτῷ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος μέχρι τοῦ Σταυροῦ; Ποῦ ἐδίδαξε, τίνα εἴδωλα ἐκρήμνισε καὶ πῶς ἀπέθανεν ἕκαστος τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν συγχρόνων καὶ ἔπειτα μαρτύρων; Περὶ πάντων τούτων, τῶν μὴ θεωρουμένων τότε ὡς ἀσημάντων, ὀλίγιστα δυνάμενοι νὰ διδαχθῶσιν ἐκ τῶν ἐπισήμων βιβλίων, προσέτρεχον οἱ πιστοὶ εἰς τὰ ἀπόκρυφα, τῶν ὁποίων ηὔξανε καθ' ἑκάστην ἡ διάδοσις καὶ τὸ πλῆθος. Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶναι ὅτι δὲν συμφωνοῦσιν οἱ ὀρθοδόξως ἢ κριτικῶς θεολογοῦντες περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν ἐν τοῖς ἀποκρύφοις ἱστορουμένων γεγονότων, οὐδεὶς ὅμως δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι εἰκονίζονται ἐν αὐτοῖς ἀκριβέστατα τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα, ὁ οἰκιακὸς βίος καὶ ἰδίως ἡ ψυχικὴ διάθεσις τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Τὸ ἀμφισβητήσιμον ἱστορικῶς θεωρεῖται παρὰ πάντων ὡς ψυχολογικὸν μνημεῖον ἀξίας ἀνεκτιμήτου.

Εἰς ταύτην πιθανῶς ἀποβλέπων δὲν ἀπηξίωσεν ὁ πολὺς Φαβρίκιος νὰ καταβάλῃ πρὸς συλλογήν, παράθεσιν καὶ διασάφισιν διὰ κριτικῶν σημειώσεων τοῦ κειμένου τῶν Ἀποκρύφων, ὅσον τοὐλάχιστον ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς Βιβλιοθήκης του ὄγκον ἐργασίας. Ἀλλὰ καὶ τοσοῦτος ἦτο τοῦ ἀγαθοῦ λογίου ὁ φόβος μὴ θεωρηθῇ ὑπὸ τῶν σεμνοτύφων Γερμανῶν θεολόγων ὡς εὔπιστος ἢ εὐνοϊκῶς διακείμενος πρὸς τὰς δεισιδαίμονας τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας παραδόσεις, ὥστε ἐθεώρησε πρέπον νὰ εἰδοποιήσῃ μετὰ κάπως κωμικῆς σοβαρότητος τὸν ἀναγνώστην: «ὅτι οὐδόλως πιστεύει εἰς τοὺς μύθους, τοὺς ὁποίους συνέλεξε καὶ δημοσιεύει, ὅπως καταστήσῃ τὴν ἀναίρεσιν αὐτῶν εὐχερεστέραν». Αὕτη ὅμως ἦτο καὶ περιττή, ἀφοῦ οὔτε ὑπὸ τῆς Ῥώμης οὔτε, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ὑπὸ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐθεωρήθη ποτὲ ἡ πίστις εἰς τὰ ἱστορήματα ταῦτα ὡς ὑποχρεωτική. Ἀξία ἀπ' ἐναντίας σημειώσεως φαίνεται ἡ ὑπερβολὴ κριτικῆς ἀμεροληψίας, ἣν ἐπιδεικνύουσι καὶ οἱ εὐσεβέστατοι τῶν σημερινῶν θεολόγων περὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἱστορικοῦ κύρους τῶν ἀποκρύφων, λαλοῦντες πλειστάκις περὶ τούτων ὡς περὶ δημωδῶν παραδόσεων, δυναμένων νὰ ἐξομοιωθῶσι πρὸς τὰς ἡρωϊκὰς τῶν Ἑλλήνων ἢ τὰς ἱπποτι-

κὰς τῶν μέσων χρόνων. Αὗται ἐχρησίμευον πρὸς παραμυθίαν καὶ ἐνθάρρυνσιν τῶν πιστῶν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἢ καὶ πρὸς ἁπλῆν αὐτῶν ψυχαγωγίαν παρὰ τὴν χειμερινὴν ἑστίαν, ἐν ταῖς εἰρκταῖς ἢ κατὰ τὰς ἀνιαρὰς διὰ τῶν ἐρήμων πορείας. Τὰ ἱστορήματα ταῦτα δὲν φαίνονται ἐξ ἀρχῆς ὅπως ἔχουσι συνταχθέντα, ἀλλ' ἐπὶ πολὺν χρόνον διαμείναντα ἐν ῥευστῇ οὕτως εἰπεῖν καταστάσει, ἀπαύστως μεταβαλλόμενα καὶ ὀγκούμενα κατὰ τὴν μετάβασιν αὐτῶν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα μέχρι τῆς ὁριστικῆς αὐτῶν συμπήξεως καὶ συναρμολογήσεως περὶ τὰ τέλη τοῦ δευτέρου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου αἰῶνος. Τὰ ἐν αὐτοῖς ἀναφερόμενα περὶ τῆς Παρθένου, περὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῶν παιδικῶν ἔργων τοῦ Ἰησοῦ, περὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν συναθλητῶν αὐτῶν οὔτε βέβαια εἶναι οὔτε κἂν πολὺ πιθανά· οὐδὲ δύνανται νὰ ὑποτεθῶσιν ἀκριβέστεροι οἱ ἀποδιδόμενοι εἰς αὐτοὺς λόγοι. Πολὺ μᾶλλον παρὰ ἀφήγησις τῶν ὅσα πράγματι ἔπραξαν καὶ εἶπον ὁ Σωτὴρ καὶ οἱ περὶ αὐτόν, πρέπει νὰ θεωρῶνται τὰ βιβλία ταῦτα ὡς παριστῶντα τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὰς ἰδέας καὶ τὸ αἴσθημα τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἤρμοζον εἰς τοῦ εὐαγγελικοῦ δράματος τοὺς πρωταγωνιστάς. Τοιαῦτα, ἐν ἀκριβεῖ συνόψει, φρονοῦσι περὶ τῶν Ἀποκρύφων οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων θεολόγων. Ὁ ἐγκύπτων εἰς ὅσα περὶ αὐτῶν γράφουσι, νομίζει ὅτι ἀναγινώσκει ἔργον τοῦ Στράους ἢ τοῦ Ρενάν, ἐξηγούντων πῶς διὰ τῆς βαθμιαίας ἀνελίξεως τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ διὰ κοινῆς πλειστάκις ἀσυνειδήτου τῶν πιστῶν συνεργασίας συνεκομίσθη τὸ ὑλικὸν τὸ χρησιμεῦσαν πρὸς σύνταξιν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ κριτικὴ μέθοδος ἀμφοτέρων εἶναι ἡ αὐτή, ἡ δὲ μεταξὺ τῶν ὀρθολογιστῶν καὶ τῶν ὀρθοδόξων διαφορὰ περιορίζεται εἰς τὸ ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐφαρμόζουσιν αὐτὴν εἰς μόνα τὰ Ἀπόκρυφα, λησμονοῦντες παραδόξως ἐν τῇ ὑποτιμήσει τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῶν κύρους, ὅτι ταῦτα καὶ τὰ κανονικὰ εἶναι προϊόντα τῆς αὐτῆς ἐμπνεύσεως καὶ πλειστάκις μαρτύρια τῶν αὐτῶν γεγονότων. Ὅπως δήποτε ἡ τοιαύτη τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῶν Ἀποκρύφων γνώμη ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὰ ὑπὸ ἔποψιν καθαρῶς φιλολογικήν.

Ἐπιχειρήσαντες ἐν προγενεστέρᾳ ἡμῶν μελέτῃ[1] ν' ἀποδείξωμεν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἱστορίαν τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν δημοκόπων, καθ' οὓς πρῶτοι τοῦ Χριστοῦ ὁμολογηταὶ ὑπῆρξαν οἱ δοῦλοι, οἱ ἀπελεύθεροι, οἱ κόπηλοι, οἱ ἐπαῖται, οἱ ἀχθοφόροι καὶ ὁ λοιπὸς τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους συρφετός, ἀρκούμεθα ἤδη νὰ ὑποδείξωμεν πόσον εἶναι καὶ ψυχολογικῶς λογικώτερον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι θρησκεία διδάσκουσα τὴν ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ἡδονῆς, τὴν περιφρόνησιν παντὸς ἐπιγείου ἀγαθοῦ, τὴν ἄρεσιν πάσης ὕβρεως καὶ τὴν ἀγάπην καὶ αὐτῶν τῶν κακοποιούντων ἡμᾶς, ἠδοκίμησε πρὸ πάντων παρ' ἐκείνοις, τῶν ὁποίων ἡ ψυχικὴ διάθεσις ἦτο πρὸς τὰ τοιαῦτα διδάγματα συμφωνοτέρα. Ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι οὔτε μεταξὺ τοῦ ὄχλου εὑρίσκονται συνήθως οὔτε δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν ὄχλος, εἰς οἱανδήποτε καὶ ἂν ἀνήκωσι κοινωνικὴν βαθμῖδα, ἀλλ' ἀποτελοῦσι πανταχοῦ καὶ πάντοτε εὐάριθμον καὶ μόνην ἀξίαν τοῦ ὀνόματος ἀριστοκρατίαν. Εἰς ταύτην ἀνῆκον βεβαίως καὶ οἱ πρῶτοι ἀσπασθέντες τὸν Σταυρόν· τὸ δὲ πολὺ πλῆθος προσῆλθεν ἱκανῶς βραδύτερον, προσελκυσθὲν διὰ τῶν μέσων ἐκείνων, δι' ὧν μόνων εἶναι δυνατὴ ἡ ἄγρα οἱασδήποτε ἀνθρωπίνης πλειονοψηφίας. Κατὰ τοὺς πρώτους μάλιστα αἰῶνας διεκρίθη πρὸ πάντων ὁ ῥωμαϊκὸς ὄχλος διὰ τὴν σφοδρότητα τοῦ μίσους αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐλθόντας ἐξ Ἀνατολῶν νὰ ταράξωσι τὴν ἡσυχίαν του, κρημνίζοντες τὰ εἴδωλα, τὰ ὁποῖα μόνος ἐκεῖνος ἐλάτρευεν ἀκόμη, καὶ καταρώμενοι πάσας τὰς μετὰ τῆς λατρείας ταύτης συνδεομένας ἀπολαύσεις καὶ δημοτικὰς πανηγύρεις, τὰ Κρόνια, τὰ Λύκαια, τὰ Παλήλια, τὰ ἀμφιθέατρα καὶ πρὸ πάντων τὰ λαϊκὰ συμπόσια ἐκ τοῦ κρέατος τῶν ἱεροθύτων. Ἐνῷ τὸ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν δεισιδαιμονίαν αἴσθημα τῶν ἀνωτέρων τάξεων περιωρίζετο, ἐν ἀρχῇ τοὐλάχιστον, εἰς περιφρόνησιν καὶ ἀδιαφορίαν, ὁ ὄχλος ἀπῄτει τὴν ὄπτησιν τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ ἐσχάρας ἢ τὴν ἔκθεσιν αὐτῶν εἰς τὰ θηρία.

Ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὄψις τοῦ φθίνοντος ἀρχαίου κόσμου ἦτο ἀληθῶς παράδοξος. Ἄνευ μάλιστα ὑπερβολῆς δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι συνυπῆρξαν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἀλλεπάλληλοι δύο κόσμοι, ὁ ἐπίγειος ἐθνικὸς καὶ ὁ ὑπόγειος χριστιανικός. Ἐνῷ πολὺ μᾶλλον καθ' ἕξιν καὶ κατὰ παράδοσιν ἢ ἐκ πίστεως καὶ πεποιθήσεως ἐξηκολούθει ὁ πρῶτος ν' ἀνέρχεται εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὅπως εὐχηθῇ εἰς τοὺς θεοὺς ὑπὲρ αἰωνιότητος τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, νὰ τελῇ θυσίας καὶ νὰ ἐντρυφᾷ εἰς ἀγῶνας μονομάχων, συνήρχοντο ὑπ' αὐτοὺς τούτους τοὺς ναοὺς καὶ τὰ θέατρα εἰς ὑπογείους συνελεύσεις οἱ ἀποστρεφόμενοι τὰ ὑπὸ τὸν ἥλιον τελούμενα, ὅπως ἐργασθῶσι πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ κηρύγματος τοῦ ἐλέους καὶ τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀρχαία σοφία εἶχε παρακμάσει κἀκείνη μετὰ τῶν θεῶν. Οἱ ἐπιτηδεύοντες σοβαρότητα ἀνεγίνωσκον χασμώμενοι τὸ Ἐγχειρίδιον τοῦ Ἐπικτήτου, οἱ εὐφυεῖς τὰς Μεταμορφώσεις τοῦ Ὀβιδίου καὶ οἱ φιλήδονοι τὴν σάτυραν τοῦ Πετρονίου· οἱ δὲ χριστιανοὶ οὐδὲν εἶχον ἀκόμη βιβλίον. Ἀλλ' ἂν συνέβαινεν ἀπόστολός τις ἢ μαθητὴς ἀποστόλου ν' ἀποτείνῃ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ λόγους τινὰς παρηγορίας ἢ ἐλπίδος, οἱ λόγοι οὗτοι περιήρχοντο ἀπὸ χείλους εἰς χεῖλος τὸ ἀπέραντον κράτος, ὀγκούμενοι καθ' ὁδὸν διὰ τῶν ὅσα ἕκαστος τῶν μεταλεγόντων προσέθετεν ἐκπορευόμενα ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ καρδίας, καὶ μεταβαλλόμενοι βαθμηδὸν ἀπὸ λόγων ἑνὸς ἀνθρώπου εἰς πιστὴν ἀπήχησιν τῶν αἰσθημάτων ὁλοκλήρου τῆς ὑπογείου ἀδελφότητος. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς χριστιανικῆς ῥητορείας. Ἂν δὲ πάλιν συνέβαινε τολμηρότερός τις κῆρυξ τῆς νέας πίστεως νὰ σταυρωθῇ ἢ καλή τις παρθένος νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὰ θηρία, ἡ ἀφήγησις τοῦ μαρτυρίου αὐτῶν ἐπ' ἐλάχιστον μόνον χρόνον περιωρίζετο εἰς τὴν ξηρὰν ἔκθεσιν τῶν ὅσα πράγματι συνέβησαν, ἀλλὰ καλλωπιζομένη ἀπαύστως διὰ παντοίων θαυμαστῶν ἐπεισοδίων μετεβάλμετο μετ' ὀλίγον, οὐχὶ ἐκ προθέσεως ἀλλ' ἐξ ἀσυνειδήτου τῆς φαντασίας πτερυγίσματος, εἰς τέλειον συναξάριον.

Τὴν ἀρχαίαν περὶ Ὁμήρου παράδοσιν, περιτρέχοντος ὡς ἐπαίτου τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, δύναταί τις ἴσως νὰ ἑρμηνεύσῃ ὡς μεταφοράν, σημαίνουσαν ὅτι συνετέλεσεν ὁλόκληρος ἡ τότε Ἑλλὰς εἰς τὴν τελείωσιν τοῦ ἔργου διὰ τῆς παροχῆς εἰς τὸν ποιητήν, οὐχὶ τεμαχίων ἄρτου, ἀλλ' ἰδεῶν, εἰκόνων καὶ αἰσθημάτων. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνισχύει ἡ διακρίνουσα τὰ δύο ἔπη μοναδικὴ ἀκρίβεια περὶ τὴν ἐξεικόνισιν παντοίων καὶ ὅλως ἀντιθέτων χαρακτήρων. Ὁ εἰς ταύτην προσέχων δυσκολεύεται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἠδυνήθη μία μόνη ἀνθρωπίνη καρδία νὰ περιλάβῃ πάντα ὅσα μόνος ὁ αἰσθανθεὶς αὐτὰ δύναται τόσον ζωηρῶς καὶ ἀκριβῶς νὰ παραστήσῃ. Τοιαύτη ἐν τῇ ποικιλίᾳ ἀκρίβεια εἶναι ποιητικὸν χάρισμα, ἢ μᾶλλον ψυχολογικὸν φαινόμενον, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἄλλοτε παρετηρήθη, οὐδὲ παρ' αὐτοῖς τοῖς δραματικοῖς ποιηταῖς τῆς ἀρχαιότητος ἢ τῆς ἑσπερίας. Τὰ πρόσωπα τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Κορνηλίου, τοῦ Σχίλλερ καὶ αὐτοῦ τοῦ Σαιξπείρου, ὅσον καὶ ἂν παρίστανται διάφορα πράττοντα καὶ λέγοντα, συνδέονται ἐν τούτοις καὶ διά τινος συγγενείας πρὸς ἄλληλα ἢ μᾶλλον πρὸς τὸν ποιητήν, στερούμενα τῆς τελείας ἐκείνης αὐθυπαρξίας, ἥτις διακρίνει μόνα τὰ ὁμηρικά. Τοῦτο φαίνεται συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς γνώμης τῶν θεωρούντων τὰ ἔπη ταῦτα ὡς προϊὸν ποιητικοῦ ἐράνου τοῦ ὅλου ἑλληνισμοῦ ἤ, τοὐλάχιστον, ὅτι δὲν ἦσαν ἐξ ἀρχῆς οὕτω τέλεια, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ἐπλουτίσθησαν καὶ ἐτελειοποιήθησαν κατὰ τὴν μακρὰν αὐτῶν ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας περιφοράν. Καὶ δύσκολον μὲν βεβαίως εἶναι νὰ ὁρισθῇ τῆς τοιαύτης συνεργασίας ὁ τρόπος, πιθανώτατον ὅμως φαίνεται, ὅτι ἱστοροῦντες οἱ πρεσβῦται τὰ κατὰ τὸν βασιλέα τοῦ Πύλου ἐπρόσθετον διδάγματα τῆς ἰδίας πείρας ἐκ τοῦ Νέστορος τὴν γεροντικὴν σοφίαν· ὅτι πολλὰς ἀνέμιξεν εἰς τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως ὑπαγορεύσεις τοῦ ἰδίου ψυχικοῦ ἀναβρασμοῦ ἡ φιλόμαχος τῆς ἡρωϊκῆς Ἑλλάδος νεότης καί, πολὺ μᾶλλον, τῆς καρδίας των τοὺς πόθους ἢ τὸν σπαραγμὸν αἱ παρθένοι καὶ αἱ σύζυγοι, αἱ μεταλέγουσαι πῶς συνήντησεν ὁ Ὀδυσσεὺς παρὰ τὴν βρύσιν τὴν Ναυσικὰν ἢ πῶς ἀπεχωρίσθη ὁ Ἕκτωρ ἀπὸ τῆς Ἀνδρομάχης. Κατὰ τοιοῦτον ἀκριβῶς τρόπον μετεποιοῦντο εἰς δημώδεις ἐποποιΐας τῶν χριστιανικῶν ἄθλων αἱ ἀφηγήσεις, ἡ δὲ ἔλλειψις μέτρου καθίστα πᾶσαν προσθήκην καὶ μετάπλασιν πολὺ εὐχερεστέραν. Τὰ ἴχνη τῆς τοιαύτης αὐτῶν καταγωγῆς ἀπομένουσιν ἀκόμη εὐδιάκριτα, πρὸ πάντων δὲ τὰ τῆς γυναικείας ἐπιδράσεως ἢ καὶ συνεργασίας. Οὕτω λ.χ. ἱστορικῶς μὲν βέβαιον καὶ ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ διωγμοῦ κατεδικάζοντο καὶ γυναῖκες εἰς τὰ θηρία· ἀλλ' ὅταν ἀναγινώσκομεν ὅτι, καθ' ἣν στιγμὴν ἀφῃρεῖτο ὁ πέπλος καὶ ἐσχίζετο ὁ χιτὼν τῆς καταδίκου, ἐνῶ ἐχύνετο ἐπὶ τῶν ὤμων ἡ λυτὴ κόμη καὶ ἔβαφε τὴν παρειὰν αὐτῆς τῆς αἰσχύνης ἡ πορφύρα, ἡ ἐκ τῆς θέας τοῦ γυμνοῦ κάλλους τῆς παρθένου ἐντύπωσις τοῦ πλήθους ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἑνὶ στόματι ἀνέκραξε: «Πόσον εἶναι ὡραία!» καί, ἀντὶ νὰ τὴν σπαράξωσιν, ἔλειχον ὡς σκύλακες τοὺς πόδας της οἱ λέοντες ἡμερωθέντες, δυνάμεθα εὐλόγως ν' ἀποδώσωμεν τὴν περιγραφὴν ταύτην εἰς τὴν φαντασίαν νεαροῦ διακόνου, θερμαινομένην οὐ μόνον ὑπὸ τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς ἡλικίας. Τὸ οὕτω διασκευασθὲν ἱστόρημα μετελέγετο τὸ ἑσπέρας μετὰ τὸ δεῖπνον ἐνώπιον γυναικῶν καὶ κορασίδων. Πρὸς ἐκτίμησιν δὲ τῆς ἐπιδράσεως τῶν τοιούτων διηγήσεων ἐπὶ τοῦ πνεύματος αὐτῶν ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ὁ πόθος μαρτυρίου ἐπεκράτει καὶ μετεδδίετο οὕτως εἰπεῖν ἐπιδημικῶς. Αἱ τότε χριστιαναὶ κόραι ὠνειρεύοντο νὰ σπαραχθῶσιν ἐν ἀμφιθεάτρῳ, ὅπως αἱ σημεριναὶ νὰ διαπρέψωσιν ἐν αἰθούσῃ χοροῦ. Καὶ οὕτως ὅμως ἀδύνατον ἦτον ἀποβάλωσι τελείως τὴν φυλετικὴν αὐτῶν φιλαρέσκειαν καὶ κενοδοξίαν. Πᾶσαι μὲν ἦσαν πρόθυμοι ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς πίστεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἑκάστη ἐπόθει ἄθλησιν διακρινομένην διὰ θαύματός τινος ἐξαιρετικοῦ, ἄνοιγμα τοῦ οὐρανοῦ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἀφιπταμένης αὐτῆς ψυχῆς, βροχὴν ἀνθέων ἐπὶ τῆς κονίστρας, μεταμόρφωσιν τῶν δακρύων της εἰς μαργαρίτας, ἀγγέλους δροσίζοντας αὐτὴν διὰ τῶν πτερύγων ἤ, ἀντὶ τῆς δυσοσμίας τῆς καιομένης σαρκός, ἀνάδοσιν ἐκ τῆς μαρτυρικῆς πυρᾶς ἀρώματος οὐρανίου. Οὐδ' εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρήσῃς τὰς τοιαύτας ἀξιώσεις ὑπερβολικὰς ὁ ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ πρὶν οἰκιακὸν καὶ ἀφανῆ βίον διάγουσαι γυναῖκες, αἱ θεωρούμεναι παρὰ τῶν ἀρχαίων ὡς ἁπλᾶ ὄργανα ἡδονῆς ἢ μηχαναὶ ὑφαντικῆς, οὐ μόνον μετέχουσι τοῦ ἀνακαινίζοντος τὴν οἰκουμένην ἔργου, ἀλλὰ καὶ πολλάκις πρωταγωνιστοῦσι. Μετὰ πολὺ μεγαλειτέρας τῆς τῶν ἀνδρῶν προθυμίας καὶ ἀφοβίας πα

1) Αὕτη ἐπιγράφεται: «Οἱ Ῥωμαῖοι δοῦλοι καὶ ὁ Χριστιανισμὸς» ἐν τῷ Παρνασσῷ.

ρέχουσιν ἄσυλον εἰς τοὺς διωκομένους κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, οὐδὲ διστάζουσι νὰ διανύσωσιν ἐν ὥρᾳ νυκτὸς καὶ χειμῶνος μακρὰν ὁδόν, ὅπως κομίσωσιν αὐτοῖς τροφὴν εἰς δυσπρόσιτα σπήλαια καὶ δάση. Ὅσοις τούτων δὲν κατώρθωνον νὰ σώσωσι παρηκολούθουν ἐνθαρρύνουσαι καὶ παρηγοροῦσαι εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, καὶ πάλιν ἐπέστρεφον ἐκεῖ τὴν νύκτα, ὅπως συλλέξωσι καὶ εὐσεβῶς ἐνταφιάσωσι τὰ ἱερὰ ἀποφάγια τοῦ παρατεθέντος εἰς τὸ θηρία συμποσίου. Ἡ θέα τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σπαραγμοῦ, ἀντὶ νὰ τὰς φοβίζῃ, τοσοῦτον ἐξῆπτε τὸν ζῆλον αὐτῶν, ὥστε ὕβριζον ἐπιστρέφουσαι ἐκ τοῦ ἀμφιθεάτρου τοὺς θεούς, ἔρριπτον πέτρας κατὰ τῶν βωμῶν ἢ ἔπτυον εἰς τὰς χύτρας, ὅπου ἔβραζον τὰ ἐξ εἰδωλοθύτου κρέατος δεῖπνα. Προσαγόμεναι παράπλευροι τῶν ἀνδρῶν εἰς τὰ πραιτώρια κατέπληττον τοὺς δικαστὰς διὰ τῆς τόλμης τῶν ἀπαντήσεων καὶ τοῦ ἀφόβου ἀντικρυσμοῦ τῆς ἐπικειμένης φοβερᾶς ποινῆς. Οὐδὲ δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ταῦτα ὡς συναξαριστῶν ἐφευρέσεις ἤ, ὡς καθ' ἑαυτὰ ἀπίθανα νὰ τὰ παρίδωμεν, ἀφοῦ πλειστάκις στηρίζωνται εἰς ἐθνικῶν συγγραφέων μαρτυρίας καὶ πρόχειρα παραδείγματα ὁμοίας ψυχικῆς διαθέσεως παρέχουσιν αἱ σύγχρονοι τῆς μητρὸς ἢ τῆς μάμμης ἡμῶν ἡρωΐδες τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Σουλίου, αἱ παρωδοῦσαι ἐν ταῖς εἱρκταῖς τὴν ἀνάβασιν τῆς ἐπιούσης εἰς τὴν λαιμητόμον ἢ χορεύουσαι παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔμελλον μετ' ὀλίγον νὰ κρημνισθῶσιν.

(Ἕπεται τὸ τέλος) ΕΜ. Δ. ΡΟΪΔΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

ΑΓΓΛΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ

Ὅταν ἐπεβιβάσθην ἐπὶ τοῦ Κάστελ Κλίφφορδ δι' Αὐστραλίαν, ἐπήγαινα, καθὼς οἱ νέοι εἰς τὰ παιδικὰ μυθιστορήματα, διὰ νὰ ζητήσω τύχην.

Ἦτο κωμικὸν τὸ πρᾶγμα διὰ κόρην, ἀλλ' ἤμην μόνη εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἡ προσδοκία νὰ γείνω παιδαγωγὸς ἢ ἀναγνώστρια καμμιᾶς λαίδης, τὸ μόνον ὅπερ ἠδυνάμην νὰ γείνω ἐν Ἀγγλίᾳ, μ' ἔφερεν εἰς ἀπελπισίαν.

Ἐκεῖ εἰς τὸν Νέον Κόσμον, εἶπα κατ' ἐμαυτήν, ἠδυνάμην νὰ ἐργασθῶ διὰ νὰ κάμω τὴν τύχην μου.

Ἠδυνάμην ἴσως, μὲ ὅσα χρήματα εἶχα, ν' ἀγοράσω ἐκεῖ μικρὸν ἀγρὸν καὶ νὰ τὸν καλλιεργῶ· εἶχα ἱκανότητα διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐργασίας, ἐπίστευα, καὶ τῇ βοηθείᾳ ὀλίγων ἐργατῶν ἠδυνάμην ν' ἀποκτήσω καλλίστην ἔπαυλιν, ὡραῖα κτήνη καὶ ἐκλεκτοὺς καρπούς, καὶ νὰ ζήσω ἀκμαία ἐν μέσῳ τῶν χλοερῶν τοπίων μέχρι τῆς τελευτῆς τῶν ἡμερῶν μου.

Παραδόξως δέ, ἡ ἰδέα ὅτι ἔμελλα ἴσως νὰ ὑπανδρευθῶ ποτὲ δεν ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου.

Εἰκοσιπενταέτις ἤδη, ἐθεώρησα ἐμαυτὴν «ἀποκατεστημένην», κ' ἐπῆρα τὴν ἀπόφασίν μου.

Συνήθως, ὅταν ταξειδεύῃ τις μὲ πλοῖον, κάμνει εὐκόλους γνωριμίας μέ τινας τῶν ἄλλων ἐπιβατῶν, καὶ ὁ πλοίαρχος, βλέπων με μόνην, μ' ἐσύστησεν εἰς πλείστους.

Εἷς τούτων ἦτο ὁ ἐξ Αὐστραλίας κ. Τσέστερ, ὅστις πολὺ μοῦ ἤρεσεν.

Ἦτο τεσσαρακοντούτης, καλοφορεμένος καὶ εὔμορφος.

Κἄπως μ' ἔφερεν εἰς θέσιν νὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν σχεδίων μου, τὰ ὁποῖα ὠνόμασε πολὺ «εὐαίσθητα», καὶ εἶτα μοῦ διηγήθη τὴν ἰδίαν του ἱστορίαν.

Ὑπῆρξε πτωχὸν παιδίον, τοῦ ὁποίου ἡ χήρα μήτηρ πολὺ ἐδυσκολεύετο νὰ πορισθῇ ἄρτον διὰ τὰ ὀρφανά της. Τώρα ἦτο βιομήχανος, καὶ τὸ ὄνομά του ἦτο γνωστὸν εἰς ὅλην την Βικτωρίαν.

Ἦτο ὀλίγον τι ὑπερήφανος διὰ τὴν ἐπιτυχίαν του, καὶ μοῦ ἐφαίνετο ὅτι εἶχε δίκαιον νὰ εἶνε.

Ἐὰν ἐπεθύμουν νὰ ζήσω εἰς τὸ μέρος τῆς χώρας ὅπου αὐτὸς κατῴκει, μοῦ εἶπε, θὰ ἠδύνατο νὰ μοῦ δώσῃ πολλὰς πολυτίμους πληροφορίας, καὶ πολλῆς δαπάνης καὶ ταραχῆς νὰ μὲ ἀπαλλάξῃ.

Ἦτο πολὺ εὐάρεστον νὰ ἔχω τινά, μεθ' οὗ νὰ συνομιλῶ περὶ τῶν σχεδίων μου, καὶ ὅστις νὰ μὴ θεωρῇ ἀλλόκοτον πρᾶγμα τὸ νὰ βλέπῃ γυναῖκα ἀποδυομένην εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου, ὡς θὰ ἔπραττεν ἐνεργητικὸς ἀνήρ.

Ὦ, αὐτὰ τὰ σχέδια! Ποῦ νὰ ἤξευρα ὅτι ποτὲ δὲν ἔμελλα ν' ἀποπειραθῶ ὅπως τὰ πραγματοποιήσω!

Μετὰ τὰς ἡμέρας τοῦ λαμπροῦ ἡλίου, μετὰ τὰς νύκτας τὰς σεληνοφώτους ἢ ἀστροφεγγεῖς, ἦλθε βαρεῖα ὁμίχλη. Μίαν ἑσπέραν εὑρέθημεν τυλιγμένοι ἐν αὐτῇ, κ' ἐφαίνετο τόσον πυκνὴ καὶ ψηλαφητή, ὡς ἐὰν ἦτο ὑγρὰ μαλλίνη χλαῖνα· οὐδὲ εἷς ἐπιβάτης ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ἐν τῷ θαλάμῳ ἤμεθα ὅλοι μᾶλλον ἄφωνοι, καὶ μόνον ἕνα ἢ δύο ἀνθρώπους ἤκουσα νὰ λέγουν ὅτι ἐπλέαμεν ἐν μεγάλῃ ταχύτητι διὰ τοιοῦτον καιρόν, ὁπότε ἄλλο τι ἀτμόπλοιον δὲν δύναται νὰ γείνῃ ὁρατὸν πρὶν πέσῃ ἐπάνω μας.

Ἀλλὰ νομίζω ὅτι κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἠσθάνθη τρόμον ἐωσοῦ ἔξαφνα ἠκούσθη φοβερὸς ροῖβδος, ὅστις ἤχησεν ὡς ἐὰν ἦλθεν ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου.

Ἦτο ἡ ὀξεῖα φωνὴ τῶν συρίγγων, φοβερὸς δοῦπος καὶ ἰαχὴ συγκρούσεως καὶ οἱ τόνοι πολλῶν φωνῶν. Ὅ,τι εἶχε προφητευθῆ συνέβη· καὶ δὲν δύναμαι νὰ σᾶς εἴπω τίποτε περισσότερον περὶ τοῦ συμβεβηκότος, εἰμὴ ὅτι μετ' ὀλίγον εὑ-

ρέθην ἐντὸς ἀκάτου μετὰ πολλῶν ἄλλων, ὅτι ὁ κ. Τσέστερ μὲ εἶχε βοηθήσῃ νὰ διαφύγω ἀπὸ τοῦ βυθιζομένου σκάφους, καὶ ὅτι ἦτο ἀκόμη πλησίον μου.

Ἤμεθα ἐν τῷ ὠκεανῷ ἐπὶ τοῦ πλοιαρίου τούτου ἐπὶ πέντε ἢ ἓξ ὥρας, καὶ τέλος προσωκείλαμεν εἰς γωνίαν τινὰ γῆς, περὶ ἧς τίποτε δὲν εἰξεύραμεν. Ὅταν ἡ ὁμίχλη διεσκεδάσθη καὶ ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν τὰ περὶ ἡμᾶς, ἐμετρήθημεν. Ἔμεναν πέντε ἐξ ἡμῶν ζῶντες ἀκόμη, ἀπολεσθέντων τῶν λοιπῶν· ὁ κ. Τσέστερ, εἷς γηραιὸς ναύτης ὀνόματι Τζὶμ Πέλλ, εἷς ἱερεὺς τῆς Ἀγγλικανῆς ἐκκλησίας, μία γερόντισσα, ἥτις μετέβαινεν εἰς Αὐστραλίαν πρὸς ἐντάμωσιν τοῦ υἱοῦ της, κ' ἐγώ.

Ἤμεθα βρεγμένοι ὡς τὸ κόκκαλον, πεινασμένοι καὶ περίτρομοι διὰ τὸ μέλλον· ἀλλ' ὁ ἱερεὺς εἶχεν ἀτυχήσῃ πολὺ δεινότερον. Ἡ σύζυγος καὶ τὸ τέκνον του, οἵτινες εἶχαν καταβῆ εἰς τὸ ἀκάτιον μαζί μας, εἶχαν πνιγῆ. Ἐν τῷ σκότει τὸ ὁποῖον ἐπεκράτει ὅταν προσηράζαμεν εἰς τὴν ξηράν, εἶχεν αἰσθανθῆ τὰ κύματα ἀποσπῶντα τοὺς φιλτάτους ἀπὸ τὴν ἀγκάλην του. Εἶχε πληγῆ καὶ ὁ ἴδιος βαρέως, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του· ἀλλ' ὅταν τὸν ἐβοηθήσαμεν, ὅσον ἠδυνάμεθα, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς σκεπασμένον μέρος ὑποκάτω δένδρου, μᾶς παρεκάλεσε νὰ τὸν λησμονήσωμεν καὶ νὰ φροντίσωμεν μόνον δι' ἡμᾶς αὐτούς.

Ὁ κ. Τσέστερ καὶ ὁ ναύτης ἀνέβησαν ἐπὶ τῶν βράχων καὶ κατώπτευσαν τὸ μέρος. Ἐπέστρεψαν δὲ μὲ καλὰς καὶ παρηγόρους εἰδήσεις.

Ὑπῆρχε πηγὴ ὕδατος ἐπὶ τῆς νήσου καί τινες καρποὶ ἐδῶ κ' ἐκεῖ, περὶ ὧν ὁ γηραιὸς ναύτης ἀπεφάνθη ὅτι ἦσαν εὔχυμοι.

Ἡ νῆσος ἦτο μικρά, ἀλλὰ δὲν ἠθέλομεν στερηθῆ τροφῆς ἀμέσως, καὶ ἀναμφιβόλως θὰ ἐσωζόμεθα τάχιστα.

Ἡ ἐλπὶς ζῇ αἰωνία εἰς τὰ ἀνθρώπινα στήθη, καὶ παραδόξως, καίτοι ὅλα τὰ ἐπίγεια πράγματά μου κατεπόθησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, δὲν ἀπηλπίσθην.

Θαλπερὸς ἥλιος ταχέως ἐστέγνωσε τὰ ἐνδύματά μας, καὶ ἤμεθα ὅλοι ὑγιεῖς καὶ ἰσχυροὶ διὰ νὰ ὑποφέρωμεν πολλά, ἐξαιρουμένου τοῦ αἰδεσίμου κ. Ἄρτσερ.

Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ὁ κ. Τσέστερ μ' ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ βραχίονος καὶ μὲ ὡδήγησεν εἰς ἓν μέρος τῆς παραλίας, τὸ ὁποῖον ἦτο λεῖον καὶ στιλπνόν, ὡς ἐὰν ἡ ἄμμος ἦτο ἀργυρόκονις.

— Εἴμεθα εἰς περίεργον θέσιν, Ἑλένη Βέντων, μοῦ εἶπε· πόσον ὀλίγον τὸ ἐπεριμέναμεν νὰ τὸ πάθωμεν αὐτὸ εἰς τὴν ζωήν μας! Αὐτὸ εἶνε τὸ τέλος τῶν ἐλπίδων σου, φοβοῦμαι. Δὲν ἠμπορεῖς ν' ἀγοράσῃς τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον τώρα, φίλη μου, δὲν δύνασαι νὰ γείνῃς κυρία ἀγρονόμος. Θ' ἀναγκασθῆς νὰ μεταβάλῃς τὰ σχέδιά σου, καὶ θέλω νὰ σοῦ προτείνω κάτι· καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον μάλιστα σ' ἔφερα ἐδῶ.

— Ἀκούω, εἶπα.

— Καλά, Ἑλένη, εἶπε, θὰ ἐξηγηθῶ μὲ ὀλίγα λόγια. Ὑπανδρεύσου με. Εἶχα πάντοτε αὐτὴν τὴν ἰδέαν διὰ τὸ μέλλον, ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν καθ' ἣν συνηντήθημεν· διότι σὲ ἠγάπησα ἀμέσως ἅμα σὲ εἶδα· ἀλλ' αἱ περιστάσεις ἀλλάζουν τὰς ὑποθέσεις. Ἐὰν δὲν ἔχῃς ἀντιπάθειαν εἰς ἐμέ, ἂς κερδίσωμεν καιρόν. Ὁ κ. Ἄρτσερ δὲν θὰ ζήσῃ πολύ. Ἐὰν μοῦ τὸ ἐπιτρέψῃς, θὰ τὸν παρακαλέσω νὰ μᾶς στεφανώσῃ ἀμέσως. Ἔχομεν δὲ καὶ δύο μάρτυρας· ὁ Θεὸς εἰξεύρει τί δύναται νὰ συμβῇ. Τί λέγεις, Ἑλένη;

Ἐσκέφθην μίαν στιγμὴν καὶ εἶτα ἀπήντησα:

— Μοῦ ἀρέσεις. Κάμε ὅ,τι νομίζεις καλὸν καὶ φρόνιμον.

Καὶ οὕτω συνέβη ὥστε ὅλοι συνηθροίσθημεν περὶ τὴν πενιχρὰν ἐκ φύλλων καὶ χόρτων στρωμνήν, τὴν ὁποίαν εἴχαμεν παρασκευάσῃ διὰ τὸν αἰδέσιμον Ἄρτσερ, ὅπως ἀναπαύεται ἐπ' αὐτῆς, κ' ἐκεῖ μᾶς ἐστεφάνωσεν ἐμὲ καὶ τὸν κ. Τσέστερ, ἀπαγγέλλων τὰς εὐχὰς ἐκ μνήμης.

Ἦτο παράδοξος καὶ ἐπίσημος γάμος.

Ἀκολούθως, ὁ σύζυγός μου καὶ ὁ ναύτης ἀνέβησαν ἕως τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος διὰ ν' ἀνάψωσι πυρσοὺς διὰ προστριβῆς ἐκ τοῦ πυκνοῦ δάσους τοῦ ἄνωθεν τῶν βράχων, ἵνα πᾶν παραπλέον πλοῖον πληροφορηθῇ τὴν θέσιν μας, καὶ ἡ γραῖα χήρα κ' ἐγὼ ἐκαθίσαμεν παραπλεύρως τοῦ κ. Ἄρτσε.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, μᾶλλον εὐτυχὴς ὅτι ἀπέθνησκεν, ἀφοῦ ἦτο θέλημα Θεοῦ, ἢ νὰ ζῇ κεχωρισμένος ἀπ' ἐκείνων οὓς ἠγάπα.

Δύο ἡμέρας ὕστερον ἐπέβημεν ἐπὶ λέμβου σταλείσης πρὸς βοήθειαν ἡμῶν ὑπὸ παραπλευσάσης νορβηγικῆς σκούνας, ναυλωμένης διὰ τὸ Μέλβουρν, ὅπου ἐφθάσαμεν ἀσφαλῶς. Ἡ χήρα ἀπῆλθε πρὸς τὸν υἱόν της, ὁ ναύτης πρὸς τοὺς οἰκείους του.

Ὁ σύζυγός μου, ἀφοῦ μοῦ ἐπρομήθευσεν ἀναγκαῖά τινα ἐνδύματα, μ' ἔλαβεν εἰς τὴν οἰκίαν του.

Ἦτο περίεργον μέρος· ὡραία οἰκία περικυκλουμένη ἀπὸ δύο κήπους καὶ ἀπὸ μίαν γεωργικὴν ἔπαυλιν, κειμένην ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου. Κάτω εἰς τὴν κοιλάδα ἦτο τὸ ἐργοστάσιον, οὗ κύριος ἦτο ὁ Τσέστερ.

Ἐκεῖ ἐπήγαινε καθ' ἑκάστην, ἐργαζόμενος ἐν τῷ παρασκευαστηρίῳ ἐπὶ πολλὰς ὥρας, χειριζόμενος ἐπικινδύνους χημικὰς οὐσίας, κάμνων ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ γείνῃ ἀπὸ τὰς ἰδίας του χεῖρας καὶ ὄχι ἀπὸ ἄλλας.

Οὐδὲν ἔκτακτον συνέβη ποτὲ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο· ὁ κύριος ἐπετήρει τὰ πάντα καλῶς. Ὅταν εἰργάζετο, ἐφόρει πάντοτε λευκὸν μάλλινον χι-

τῶνα καὶ λευκὸν πιλίδιον ἀφήνων τὰ συνήθη ἐνδύματά του ἐν ἱματιοθήκῃ ἐκτὸς τοῦ ἐργαστηρίου.

Τὴν ἑσπέραν ἤμεθα εἰς τὴν οἰκίαν μαζί. Ἡ ζωή μας ἦτο πολὺ ἥσυχος, διότι δὲν εἴχαμεν, κατὰ γράμμα, γείτονας. Οἱ συχνότεροι ἐπισκέπται μας ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ κ. Τσέστερ.

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἠσθάνθην ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν μὲ ἠγάπα, οὐδὲ ἦσαν ἄνθρωποι τοὺς ὁποίους ν' ἀγαπῶ. Δὲν εἶχαν προσπαθήσῃ νὰ βελτιώσωσι τὸ ἦθός των καὶ νὰ μορφωθῶσι, καθὼς ἔπραξεν ὁ ἀδελφός των· ἦσαν στενοκέφαλοι καὶ ἀπειρόκαλοι, ἡγεμονικῶς ζῶντες ἐκ τῆς ἐλευθεριότητος ἐκείνου, καὶ κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐπεβάλλοντο εἰς αὐτόν. Ἦσαν ἐν τοσούτῳ εὐνοούμενοί του, καὶ σεβομένη ἐμαυτὴν κ' ἐκεῖνον δὲν ἐξέφραζα τὴν περὶ αὐτῶν γνώμην μου. Ὅταν ἤρχοντο τοὺς ἐδεξιούμην πανηγυρικῶς, ἔπαιζα μουσικὴν καὶ ἔψαλλα πρὸς τέρψιν των, προσεπάθουν νὰ φανῶ εὐάρεστος μὲ κάθε τρόπον, γινώσκουσα ἅμα ὅτι δὲν ἦσαν φίλοι μου, ἀλλ' αἰσθανομένη ἐμαυτὴν ἀσφαλῆ ἐν τῇ στοργῇ καὶ τῇ ἐμπιστοσύνῃ τοῦ συζύγου μου.

Οὕτω ἐζήσαμεν ὁμοῦ πέντε εὐτυχῆ ἔτη. Δύο θυγάτρια μᾶς ἐγεννήθησαν, καὶ τόσον βεβαιωμένη ἤμην περὶ τῆς προφυλάξεως τοῦ συζύγου μου, ὥστε δὲν ἠσθανόμην πλέον ἀνησυχίαν ὡς πρὸς τὸ ἔργον του ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ. Ἐκ τῆς γαληνίου ταύτης ἀσφαλείας καὶ εὐτυχίας ἐξηγέρθην δι' αἰφνιδίας πληγῆς.

Εἶχα μεταβῆ εἰς τὴν πλησίον πόλιν διὰ νὰ κάμω ἀγοράς τινας, λαβοῦσα μετ' ἐμοῦ καὶ τὰ τέκνα μου, καὶ ἐπέστρεψα οἴκαδε περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἀποβάθραν, δύο ἄνδρες, ὧν τὰς ὄψεις ἐγνώριζα, ἐπλησίασαν εἰς ἐμέ.

— Ἡ ἄμαξα περιμένει διὰ σᾶς, κυρία, εἶπεν ὁ εἷς, ἀλλὰ μὴν ἀναβαίνετε ἀκόμη εἰς αὐτήν. Ὑπάρχουν εἰδήσεις διὰ σᾶς.

— Κακαὶ εἰδήσεις, κυρία, εἶπεν ὁ ἕτερος.

— Πολὺ κακαὶ εἰδήσεις, ἐξηκολούθησεν ὁ πρῶτος λαλήσας.

— Ἡ χειροτέρα εἴδησις, τὴν ὁποίαν δύναμαι ν' ἀκούσω, εἶνε ὅτι συνέβη τίποτε εἰς τὸν σύζυγόν μου, ἐψιθύρισα τρέμουσα ἐγώ.

Ὁ ἄνθρωπος ὑπεκλίθη σοβαρῶς· ὁ ἄλλος ἐδάκρυσεν.

— Εἰπέτε μοι τὸ ταχύτερον, εἰμπορῶ ν' ἀκούσω, εἶπον ὠχριῶσα.

— Ἔκρηξις συνέβη εἰς τὸ χημικὸν ἐργαστήριον, εἶπεν ὁ μᾶλλον ἀτάραχος τῶν δύο.

— Δὲν ἐφονεύθη! δὲν ἐφονεύθη! ἀνέκραξα ἀγρία ἐγώ· ἐπληγώθη μόνον, δὲν ἔχει οὕτω;

— Τὸν ἐγνώρισαν μόνον ἀπὸ τὸ φόρεμα ὁποῦ φορεῖ πάντοτε, εἶπεν ὁ ἕτερος· εἰξεύρω τί ὑποφέρετε· τὸ ἔπαθα κ' ἐγώ· συλλογισθῆτε τὰ παιδία... τὰ ἰδικά σας... τὰ ἰδικά του!...

Ἀλλὰ δὲν ἤκουσα πλέον τίποτε. Αἱ αἰσθήσεις μου μ' ἐγκατέλιπον, καὶ μὲ μετέφεραν εἰς τὴν ἔρημον οἰκίαν μου ἀναίσθητον. Ἐκεῖ ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμοὺς καταντικρὺ τῆς ἀνδραδέλφης μου καὶ τῶν ἀδελφῶν της. Μοὶ ἐνεποίησαν φρίκην. Ἐπὶ τοῦ προσώπου των δὲν ἔβλεπα εἰλικρινῆ θλῖψιν, ἀλλὰ μόνον προσποίησιν. Εἶχαν ἐνσκήψει ἐκεῖ ὡς ἅρπυιαι, ἐλπίζοντες νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ ἀδελφοῦ των.

Ἤρχισαν ἀμέσως τὴν ἔφοδον· τὴν πρωΐαν, πρὸ τῆς κηδείας, ὁ πρεσβύτερος τῶν δύο ἀνδραδέλφων μου, Γουλιέλμος, ἦλθε πρός με, καθ' ὃν χρόνον ἡ θεραπαινὶς μ' ἐνέδυε τὰ μαῦρά μου ἐνδύματα, καὶ χωρὶς νὰ περιμένῃ ν' ἀποπέμψω τὴν παιδίσκην, ἐστάθη ἐνώπιόν μου, μὲ τοὺς δακτύλους συμπεπλεγμένους καὶ τὰς χεῖρας συνημμένας κατ' ἰδιάζοντα αὐτῷ τρόπον καὶ ἠρώτησε:

— Λοιπόν, τώρα τί σκοπεύετε νὰ κάμετε;

— Νὰ κάμω; εἶπα. Δὲν εἰξεύρω τί ἐννοεῖτε.

— Πρέπει νὰ εὑρῆτε κάπου νὰ ὑπάγετε, εἰξεύρετε, εἶπεν ὁ ἀνδράδελφός μου· εἰμπορεῖτε νὰ τὸ σκέπτεσθε αὐτό.

— Δὲν εἶνε καιρὸς τώρα διὰ νὰ μοῦ ὁμιλῆτε, εἶπα. Ἐλπίζω ὅτι θὰ ὑπάγω εἰς τὸν τάφον μου. Πῶς εἰμπορῶ νὰ ζήσω χωρὶς τὸν σύζυγόν μου; Ὦ! Κάρολε, φίλτατέ μου! Κάρολε, φίλατέ μου!

— Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, εἶπεν ὁ Γουλιέλμος, δὲν εἰμπορεῖτε νὰ ἔλθετε κάτω· ἀρκοῦν οἱ ἄνδρες. Ἡ ἀδελφή μου Ἄννα θὰ μείνῃ μαζί σας, διὰ νὰ μὴν παρατηρηθῇ πολύ... ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἰμπορεῖτε νὰ ἐμφανισθῆτε.

— Θὰ καταβάλω προσπάθειαν, εἶπα, νομίσασα ὅτι, μεθ' ὅλα ταῦτα ἐκήδετο ἴσως τῆς ὑγείας μου καὶ τὸ ἐξέφραζεν ἀδεξίῳ τῷ τρόπῳ.

— Δὲν εἰμποροῦμεν νὰ κακοσυστήσωμεν τὴν οἰκογένειαν εἰς τοιαύτην περίστασιν, εἶπεν ὁ Γουλιέλμος· ἤμεθα πάντοτε εὐυπόληπτοι. Τὸ εἶδος τῆς σχέσεως, ἥτις ὑπῆρχε μεταξὺ ὑμῶν κ' ἐκείνου, ἦτο ὑπόθεσίς του ἐνόσῳ ἔζη· τώρα εἶνε ἰδική μας ὑπόθεσις.

— Τί ἐννοεῖτε; ἐψιθύρισα.

— Δὲν φρονεῖτε ἴσως ὅτι εἰμπορεῖτε ν' ἀποδείξετε ὅτι ἦσθέ ποτε σύζυγός του εἶπεν ὁ Γουλιέλμος.

Ὁ θεραπαινὶς προσέβλεψε πρὸς αὐτὸν ἔκπληκτος.

— Δὲν ἤμην σύζυγός του! ἀνέκραξα μανιώδης ἐγώ.

Καὶ τότε ἡ ἀνάμνησις τοῦ γάμου μας ἐπὶ τῆς ἐρήμου νήσου ὑπὸ ἱερέως, ὅστις ἀπέθανεν ἅμα νυμφεύσας ἡμᾶς, ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων, οἵτινες δὲν ἐφάνησαν πλέον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἐπανῆλθεν εἰς ἐμέ.

Δὲν εἶχα προβλέψῃ ποτὲ ὅτι ὁ γάμος μου θὰ ἠμφισβητεῖτο, ἀλλὰ δὲν εἶχα ἀπόδειξιν, ἀπόδειξιν καμμίαν.

Ἡ Ἄννα εἰσῆλθε μετ' οὐ πολύ, κλείουσα ὄπισθέν της τὴν θύραν. Μοὶ ἀπηγορεύετο νὰ προσφέρω τὸ ὕστατον δεῖγμα σεβασμοῦ εἰς τὸν ἄνδρα, ὃν τοσοῦτον ἠγάπων.

Τὰ τέκνα μου ἦλθον πρός με. Συνεσταλμένη ἐπὶ τοῦ σκίμποδός μου τὰ ἐκράτησα εἰς τοὺς κόλπους μου, καὶ ἐκλαύσαμεν ὁμοῦ.

Ἡ Ἄννα, σκαιὰ καὶ ψυχρά, οὐδ' ἐπροσποιεῖτο τοὐλάχιστον συμπάθειαν.

Τὴν ἐπαύριον ἤκουσα ὅτι διαθήκη δὲν εὑρέθη, καὶ ὅτι ἡ ἁπλῆ δήλωσίς μου ὅτι ἤμην νυμφευμένη μὲ τὸν Κάρολον Τσέστερ οὐδὲν εἶχε κῦρος.

Τὸ μόνον πρᾶγμα, ὅπερ ἠδύνατο ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν θέσιν μου ὡς συζύγου του, ἡ εἰσαγωγή μου ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον, μοῦ ἔλειπεν.

Ὁ σύζυγός μου ἀπεστρέφετο τὰς ἐθιμοταξίας, καὶ ἔκαμνε τὰς παρουσιάσεις του ἁπλούστατα, ὡς ἑξῆς: «Ἑλένη, ἀπ' ἐδῶ εἶνε ὁ κύριος, ἢ ἡ κυρία, δεῖνα.» Μὲ εἶχε μάλιστα παρουσιάσῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν του κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, λέγων: «Λοιπόν, Ἑλένη, ἰδοὺ εἴμεθα ὅλοι μαζί. Αὐτὴ εἶνε ἡ Ἄννα, αὐτὸς ὁ Γουλιέλμος κ' ἐκεῖνος ὁ μικρὸς ἐκεῖ, εἶνε ὁ Τζίμ. Ἦτο τὸ χαϊδεμένο τῆς καϋμένης τῆς μητέρας».

Ὦ! ἤξευραν καλὰ ὅτι ἤμην σύζυγός του. Μόνον ἡ δίψα τοῦ χρυσοῦ τοὺς ἔκαμνε νὰ τὸ ἀρνοῦνται.

Μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἦλθον ἐνώπιόν μου — μοῦ ἐφάνησαν ὡς τρεῖς δαίμονες, — καὶ μὲ διέταξαν νὰ σηκωθῶ καὶ φύγω ἀπὸ τὴν οἰκίαν, λαμβάνουσα καὶ τὰ τέκνα μου μαζί.

— Ἐδείξαμεν μεγάλην καλωσύνην εἰς ἐσᾶς, εἶπεν ὁ Γουλιέλμος, ἂν συλλογισθῆτε καλὰ-καλὰ τί εἶσθε. Ἀπεφασίσαμεν μίαν δωρεὰν 150 λιρῶν διὰ σᾶς, καὶ εἰμπορεῖτε νὰ βγάλετε τὸ ψωμί σας, ἐὰν θέλετε νὰ ἦσθε τιμία καὶ νὰ φέρεσθε καλά. Θὰ μετοικήσωμεν αὔριον ἐδῶ, καί, ἐννοεῖται, ἡ Ἄννα δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἓν ὑποκείμενον καθὼς ἐσᾶς εἰς τὴν οἰκίαν της. Ἡ ἄμαξα εἶνε εἰς τὴν θύραν.

Καὶ λέγων ταῦτα, μοὶ ἔτεινε μέγαν κύλινδρον χαρτονομισμάτων. Ἅμα ἔπαυσεν, ἠγέρθην ἐν τῇ ὀργῇ μου, καὶ τοῦ ἔρριψα τὰ χρήματα εἰς τὸ πρόσωπόν του.

— Ἄνθρωπε, ἔκραξα, εἰξεύρετε ὅτι εἶμαι ἡ σύζυγος τοῦ ἀδελφοῦ σας· εἰξεύρετε ὅτι λῃστεύετε τὰ ὀρφανά του. Ἐὰν ὁ νεκρὸς ἠδύνατο νὰ ἐπανέλθῃ, θὰ ἐξηγείρετο ἐναντίον σας τὴν στιγμὴν ταύτην, διὰ νὰ στιγματίσῃ τὸ ψεῦδός σας. Ὦ! σύζυγέ μου, σύζυγέ μου, ποῦ εἶσαι; ποῦ εἶσαι; Ὦ! ἀγάπη μου, δὲν δύνασαι νὰ ἐπανέλθῃς ὀπίσω εἰς ἐμέ;

Καὶ εἰς τὴν ἀγρίαν ταύτην κραυγὴν — κραυγὴν τὴν ὁποίαν οἱ ὀρφανισθέντες τόσον συχνὰ ρηγνύουσιν ἐν τῇ παραφροσύνῃ τῆς ἀπελπισίας των, — ἀπάντησις ἦλθεν· ἠχηρὸν «Ἐδῶ εἶμαι!» μὲ φωνὴν τὴν ὁποίαν ὅλοι ἐγνωρίζαμεν.

Ὑψηλὴ μορφὴ εἰσέδυσε διὰ τῆς ἀνοικτῆς θύρας τῆς μεγάλης αἰθούσης, καὶ ἐστάθη ἐνώπιόν μας· ὁ Κάρολος Τσέστερ καὶ ὄχι ἄλλος.

Ἔστη ἀκίνητος, μὲ τὸν ἕνα βραχίονα ὑψωμένον καὶ ἀπεστραμμένον, καὶ μὲ τὸν ἄλλον δεικνύων τὸν ἀδελφόν του, τὸν Γουλιέλμον. Καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀνδρός, τὸν ὁποῖον ἐπίστευαν κείμενον εἰς τὸν τάφον του — τοῦ πνεύματός του εἰσακούσαντος τῆς προσευχῆς μου, φόβος καὶ τρόμος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτούς. Ὁ Γουλιέλμος ἔπεσε γονυκλινής, ὁ Ἰάκωβος, ἐν τῇ φυγῇ του, προσέκοψεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐξηπλώθη ἐπὶ τοῦ τάπητος· ἡ Ἄννα ἐκυριεύθη ὑπὸ ὑστερισμοῦ· ἀλλὰ τὰ παιδία παρὰ τὸ πλευρόν μου δὲν ἐγνώριζαν τὸν φόβον. Ἔτρεξαν πρὸς αὐτόν, περιπτυσσόμενα τὰ γόνατά του, πηδῶντα εἰς τὸν τράχηλόν του καὶ φωνάζοντα χαρμοσύνως: «Ὁ πατέρας δὲν εἶνε πιὰ πεθαμμένος! Ὁ πατέρας ἦρθε πίσω!» Καὶ ὅταν οἱ βραχίονές του μὲ περιεπτύχθησαν, ἠσθάνθην ὅτι ἦλθεν ὀπίσω τῷ ὄντι, πόθεν καὶ πῶς δὲν ἐτόλμων νὰ συλλογισθῶ.

Ἦτο ἐκεῖ. Ἐγώ, ἡ προσφιλής του σύζυγος, ἤμην εἰς τὰς ἀγκάλας του. Ἡ λύπη μου εἰς χαρὰν μετεβλήθη.

Τὰ ἑξῆς μοὶ διηγήθη ὕστερον:

Ὅταν ἐγὼ μετέβην εἰς τὴν πόλιν, τηλεγράφημα τοῦ ἦλθε, καθιστῶν τὴν παρουσίαν του ἐπιτακτικὴν εἰς μεταλλεῖόν τι πόρρω ἀπέχον. Δὲν ἠδύνατο νὰ περιμένῃ τὴν ἐπάνοδόν μου, ἀλλ' ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρός με ἐξηγοῦσαν τὸ πρᾶγμα, τὴν ὁποίαν ἀφῆκεν ἐπὶ τῆς μικρᾶς τραπέζης μου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔργον τι ἔμεινεν ἀτελὲς ἐν τῷ χημικῷ ἐργαστηρίῳ, καὶ τὸν μόνον ἄνθρωπον, ὃν ἐγνώριζεν, εἰς οὗ τὴν φροντίδα θὰ ἐτόλμα ν' ἀναθέσῃ τὸ ἔργον τοῦτο, ἦτο ἰδιότροπός τις γέρων χημικὸς τῆς γειτονίας, ὅστις ἔζη μονήρη βίον ἔν τινι ἀποκέντρῳ οἰκίσκῳ, καὶ ὑπετίθετο ὅτι εἰργάζετο πρὸς ἀνακάλυψιν φαρμάκου τινὸς μακροζωΐας. Εἰς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἔστειλε παραγγελίαν, ἵνα συμπληρώσῃ τὸ ἔργον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐσυμβούλευσε ν' ἀλλάξῃ τὴν συνήθη ἐνδυμασίαν του ἀντὶ ἐκείνης, ἣν ἐφόρει συνήθως ἐργαζόμενος ὁ σύζυγός μου, καὶ ἕνεκα τῆς ὁποίας, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἀτυχῶς ἔκρηξιν, ἐξελήφθη τὸ εὑρεθὲν ἀπηνθρακωμένον καὶ ἀγνώριστον πτῶμα τοῦ γέροντος ὡς τὸ πτῶμα τοῦ συζύγου μου.

Ἐν τῇ οἰκτρᾷ παραζάλῃ μου, δὲν εἶχα ἀναγνώσῃ οὐδεμίαν τῶν ἐπιστολῶν μου. Ἐκείνη τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀφήσῃ δι' ἐμέ, καὶ ἄλλαι τὰς ὁποίας ἔστειλεν ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα, ἔκειντο ἐν τῷ ἐπὶ τῆς τραπέζης κομψῷ δοχείῳ ὁμοῦ μὲ τὰς μὴ ἀνοιχθείσας συλλυπητηρίους, τὰς ὁποίας εἶχα

διατάξῃ τὴν ὑπηρέτριάν μου ν' ἀποθέσῃ ἐκεῖ, καὶ μόνον ὅταν ἔρθασεν εἰς τὴν γενέθλιον πόλιν του ἔμαθα τὰ συμβεβηκότα.

Μεγάλη ἦτο ἡ ὀργή του, καὶ τρομερὰ ἠδύνατο νὰ εἶνε ἡ ἐκδίκησίς του, διότι ἀναμεταξύ των οἱ συγγενεῖς του εἶχαν καταστρέψῃ διαθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμῃ καθ' ἣν ἡμέραν ἐγεννήθη τὸ πρῶτον τέκνον μας. Ἀλλ' ἐγὼ ἐπεκαλέσθην τὴν ἐπιείκειάν του. Ἤμην τόσον εὐτυχὴς ἡ ἰδία, ὥστε δὲν βαστοῦσεν ἡ ψυχή μου νὰ βλέπω καὶ τοὺς ἐχθρούς μου ἀκόμη πάσχοντας πλέον τι τῶν τύψεων τοῦ συνειδότος, καὶ τῆς συναισθήσεως ὅτι διὰ τῶν ἰδίων πράξεών των ἐστέρησαν ἑαυτοὺς διὰ πάντοτε τῆς ἀγάπης τοῦ ἀδελφοῦ των, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ χρηματικῶν ὠφελημάτων.

[Μετάφρασις] Α. Π.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΡΑΓΚΑΒΗΣ

Σκιαγραφία

Ὁ Μπελέ, εἷς τῶν ἐνθουσιωδεστάτων καὶ ποιητικωτάτων τῆς Ἑλλάδος φίλων, ὁ ἐν πλήρει ἀκμῇ τοσοῦτον ἀδίκως τὸν βίον καταστρέψας, εἶχε τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἀνακαλύψῃ καὶ ἐκσκάψῃ τὴν Πύλην τῆς Ἀκροπόλεως, τὴν κυρίαν εἴσοδον, τὴν πρὸς τὰ Προπύλαια ἄγουσαν. Συγκίνησις βαθεῖα εἶχε καταλάβῃ ἅπαντα τὸν ὀλίγον ἀλλ' ὑπὸ τόσον θερμοῦ πρὸς τὴν ἀρχαιότητα ἔρωτος διαπνεόμενον κόσμον τῶν τότε Ἀθηνῶν. Πάντες ἔτρεχον πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, ἵνα ἴδωσι τὰς ἀνασκαφὰς καὶ μετ' αὐτῶν ἀνῆλθε καὶ ὁ τότε ἐν Ἀθήναις διατρίβων Δοὺζ τοῦ Ὠμάλ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ῥαγκαβῆ.

— Καὶ τί εἶνε αὐτὴ ἡ θύρα; ἠρώτησε τὸν Ῥαγκαβήν.

— Ἡ ἄγουσα εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον, Ὑψηλότατε ἀπήντησεν ὁ Ῥαγκαβής, ὑπαινιττόμενος τας τιμάς, αἵτινες ἀνέμενον ἐν Γαλλίᾳ τὸν Μπελὲ ἐπὶ τῇ ἀνακαλύψει του.

Καὶ ἐμὲ ἂν ἠρώτα τις:

— Τί εἶναι αὐτό, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ ὑπερογδοηκονταετὲς διάστημα τῆς ζωῆς του καὶ διὰ τῶν εἴκοσιν ὀγκωδῶν τόμων του ἀνεκάλυψεν ὁ Ῥαγκαβής;

Θ' ἀπήντων:

— Εἶναι ἡ θύρα, δι' ἧς τὰ γράμματα εἰσῆλθον εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα, τὸ φιλολογικὸν πνεῦμα, ἡ γαλλικὴ χάρις, ὁ ἔρως πρὸς τὰς ξένας φιλολογίας.

Καὶ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς θύρας ταύτης θὰ ἐθεώρουν ὡς τὴν ὑπερτάτην δόξαν διὰ τὸν Ῥαγκαβήν, καὶ τὸ σπουδαιότατον, ὡς τὴν ὑπερτάτην ἐκδούλευσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα.

*

Καὶ τοῦτο διότι ὑπὲρ τὸν ἀρχαιολόγον, ὑπὲρ τὸν ποιητήν, ὑπὲρ τὸν σπάνιον διανομέα τοῦ ἀγνοτάτου ἀττικοῦ ἅλατος, ἐξαίρεται ἐν τῷ Ῥαγ-

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΟΥ ΠΑΠΠΟΥ

καθῇ ἰδιότης, ἡ ἀναγκαιοτάτη καὶ πρακτικωτάτη οὐ μόνον διὰ τὴν πρὸ τεσσαρακονταετίας Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σημερινὴν ἔτι, καὶ ἡ ἰδιότης αὕτη εἶναι ὁ γενικός, ὁ παγκόσμιος νοῦς του.

Ὁ Ῥαγκαβής ὑπῆρξεν, ἄς μοι ἐπιτραπῇ ἡ τόσον γραμματικῶς κακόζηλος, ἀλλὰ καὶ τόσον περιεκτικὴ ἔκφρασις, ὁ μέγας ἐκλαϊκευτής τῶν γραμμάτων ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ἐργασία δ' ἣν πρὸς τοῦτο κατέβαλε καὶ τὸ καλὸν ὅπερ ἐκ ταύτης πρὸς τὴν πατρίδα προῆλθεν εἶνε ἀνυπολόγιστα.

Ἡμεῖς οἱ νεώτεροι ὑπὸ ἄλλας ἰδέας καὶ εὐτυχεστέρας συνθήκας ζῶντες αἰσθανόμεθα εἶδος εἴρωνος θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ἄνδρα, ὅστις ἐξέδωκεν ἐπιγραφὰς ἀνεκδότους, καὶ συλλογὴν μαθηματικῶν προβλημάτων, χρηστομαθείας μετὰ σχολείων διὰ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ λυρικὰ ποιήματα, ὑπομνήματα καὶ μετρικήν, περὶ κινήσεως τραπεζῶν διὰ τοῦ μαγνητισμοῦ καὶ λεξικὸν ἀρχαιολογικὸν ἢ ἱστορίαν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Μετὰ μειδιάματος φανταζόμεθα τὸν Ῥαγκαβὴν ὁτὲ μὲν φέροντα τὰς ἐπωμίδας ὁπολοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ, ὁτὲ δὲ τὴν μέλαιναν περιβολὴν τοῦ καθηγητοῦ, ὁτὲ δὲ τὴν χρυσοπάρυφον τοῦ διπλωμάτου. Ὁτὲ μὲν ἐξερχόμενον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, ὁτὲ δὲ μὲ τὴν δάφνην ἐπὶ κεφαλῆς ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου ἢ μὲ δεσμίδα διορθώσεων ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τοῦ Ἀνδρέου Κορομηλᾶ.

Ἦτο ἐποχὴ παράδοξος, ἀλλὰ καὶ διδακτικωτάτη δι' ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ φαρμακοποιὸς τῆς Αὐλῆς Λάνδερερ ἐδίδασκεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, ὁ Ὀρφανίδης ἀπὸ ἠθοποιοῦ ἐγίνετο καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς, ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος ἀπὸ καλλιγράφου τοῦ ὑπουργείου καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ὁ Καλλιγᾶς προλύτης ἐδίδασκε τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, ὁ Σαρίπολος ἀρχικῶς τὴν ἰατρικὴν σπουδάσας μετεβάλλετο εἰς καθηγητὴν τοῦ Ποινικοῦ δικαίου καθ' ἣν ἁπλοῖ δικολάβοι ὑπερήσπιζον τὰ συμφέροντα τῶν ἰδιωτῶν, καὶ ἐμπειρικοὶ ἐθεράπευον πάσας τὰς ἀσθενείας.

Ἐποχὴ πλήρης συγχύσεως, ἐποχὴ ἄνω κάτω, ἓν εἶδος χάους, ἁπλάστου μάζης, ἀφ' ἧς κάτι ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ—καὶ τὸ κάτι αὐτὸ ἐξῆλθεν.

Ἀλλὰ τί ἀγῶνας κατέβαλον οἱ Παπαρρηγόπουλοι, ὁ Ἀσώπιος, ὁ Κουμανούδης, ὁ Ῥενιέρης, ὁ Σῖμος, ὁ Δραγούμης, ὁ Καλλιγᾶς, ὁ Βυζάντιος, ὁ Σαρίπολος, ὁ Ἀργυρόπουλος, ὁ Ἀντωνιάδης, ὁ Λεβίδης καὶ τόσοι ἄλλοι, διὰ νὰ ἐκκολάψωσι τὸ κάτι αὐτό;

*

Καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν τὸ πᾶν ἔπρεπεν ἐκ τοῦ χάους ἐν ὑπερτάτῳ τάχει νὰ ἐκκολαφθῇ, ἐρρίφθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ τόσον γενικὸς τὸν νοῦν Ῥαγκαβής. Ἂν ἐρρίπτετο νῦν ἐν μέσῳ ἡμῶν ὁ Ῥαγκαβὴς ἴσως θὰ ἠρκεῖτο μόνον εἰς τὴν ποίησιν καὶ θὰ ἔγραφε τρεῖς Διονύσου πλοῦς καθιστάμενος ὁ μέγιστος τῶν ποιητῶν μας, ἢ θὰ ἐξέδιδε πέντε τόμους ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν καὶ θὰ ἐγίνετο ὁ μέγιστος τῶν ἀρχαιολόγων μας ἢ θὰ μετέφραζε δύο ἀρχαίους ποιητάς μας μετὰ προσοχῆς καὶ θὰ ἐγίνετο ὁ μέγιστος τῶν μεταφραστῶν μας. Τότε ὅμως ἔπρεπεν ὅλα νὰ τὰ κάμῃ μαζί, καὶ τὰ ἔκαμε πρὸς βλάβην μὲν τῆς ὑστεροφημίας του, πρὸς ζημίαν ἄπειρον τοῦ ἀναμφιλέκτου ταλάντου του, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν ἀνυπολόγιστον, ἀνεκτίμητον τῆς πατρίδος.

Βιβλίον χαριτωμένον, διδακτικώτατον, πλῆρες οὐσίας θὰ ἠδύνατό τις νὰ γράψῃ περὶ Ῥαγκαβῆ. Ἑκάστη αὐτοῦ ἐμφάνισις, καὶ εἶχε τόσας, ὅσας εἶχε τότε πνευματικὰς ἀνάγκας ἡ Ἑλλάς, θ' ἀπετέλει ἰδιαίτερον κεφάλαιον. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἀρκοῦμαι εἰς τὸν πρόχειρον χαρακτηρισμὸν τινῶν μόνον ἐκ τῶν ἐμφανίσεων τοῦ Ῥαγκαβῆ διὰ τῆς παραθέσεως σχετικῶν ἀνεκδότων ἐκ τῆς ἀπείρου σωρείας ἐκείνων, ἅτινα περὶ αὐτοῦ φέρονται.

*

Ὁ Ῥαγκαβής, δυνατὸν εἰπεῖν, εἶναι ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα, πάντως δὲ ὁ θερμότατος κῆρυξ τῆς πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἡμῶν θησαυροὺς λατρείας. Ὡς γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας εἰργάσθη μετὰ θαυμαστοῦ ζήλου πρὸς περισυναγωγὴν τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνημάτων, ὡς καθηγητὴς δὲ ἐδίδαξε δύο γενεὰς καὶ ἐξέδωκε πλείστας ἐπιγραφάς, μετά τινος σπουδῆς ὁμολογουμένως, περισώσας ὅμως αὐτὰς ἐκ βεβαίου ὀλέθρου, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς του ὀγκώδες βιβλίον διδακτικόν, τὴν Ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας, ἐν σπουδῇ γεγραμμένον, ἀλλὰ δι' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν χρησιμώτατον.

Ὁ δ' ἔρως του πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἦτο τοιοῦτος καὶ τοσοῦτον ἐνεθουσίαζεν ὑπὲρ αὐτῶν τοὺς μαθητάς του, ὥστε διηγοῦνται, ὅτι ἡμέραν τινὰ μετὰ θαυμασίαν ἀγόρευσίν του ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ περὶ τοῦ ἀρχαίου θεάτρου παρέλαβε τοὺς φοιτητὰς πασῶν τῶν σχολῶν καὶ μεταβὰς μετ' αὐτῶν ἐπὶ ἡμέρας εἰργάσθη εἰς τὰς γενομένας ἀνασκαφὰς τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου.

*

Ὑπουργὸς γενόμενος ἀπέδειξε τὴν αὐτὴν φιλεργίαν καὶ τὸ αὐτὸ ζωηρὸν πνεῦμα. Εἰς δυσκόλους καιροὺς κληθεὶς ἐπὶ τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν ἐπέδειξε συνδιαλλακτικώτατον χαρακτῆρα, ἐξωργίσθη δὲ μόνον ὅταν ἐνόμισεν, ὅτι τὸ συμφέρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκινδύνευεν ἐκ τοῦ ἰθαγενισμοῦ καὶ ἐξέδωκε τὸ περίφημον ἐκεῖνο

ὑπόμνημα, τὸ ὁποῖον ἔκαμε φοβερὸν θόρυβον καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν.

Ὁ Ὄθων ταραχθεὶς ἐκ τούτου καὶ ὑποχωρήσας ἀλλὰ καὶ θαυμάζων τὸ θάρρος τοῦ ὑπουργοῦ του, τῷ παρετήρησεν:

— Ἀπορῶ, κύριε Ῥαγκαβῆ, πῶς τόσον μικρὸς ἄνθρωπος ἔχει τόσον μεγάλας βλέψεις.

— Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ὁ Ῥαγκαβής, τὰ μικρὰ ὡρολόγια ἔχουν τὰς τελειοτάτας μηχανάς.

*

Ὡς πρεσβευτὴς ἐν Ἀμερικῇ, Παρισίοις, Κωνσταντινουπόλει καὶ Βερολίνῳ ὁ Ῥαγκαβὴς κατέλιπε τὰς λαμπροτάτας καὶ φαιδροτάτας τῶν ἀναμνήσεων. Ὁμιλητὴς πρώτης τάξεως, διαλεκτικώτατος, μὲ ἄπειρον μνήμην, μὲ φαντασίαν χρυσῆν, ταμεῖον γνώσεων, πολυγλωσσότερος διερμηνέως ξενοδοχείου, ἐξετρέλαινε κυριολεκτικῶς τὸν διπλωματικὸν κόσμον εἰς τὰς συναναστροφάς. Κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις διαμονήν του, ὁ Φιγαρὼ εἶχεν ἀναθέσῃ εἰς ἰδιαίτερον συντάκτην του τὴν φροντίδα νὰ περιμαζεύῃ τὰς εὐφυολογίας του καὶ νὰ τὰς ἀναγράφῃ ἐν ἰδίᾳ στήλῃ.

Μεταξὺ τῶν ἀπείρων ἀνεκδότων τῶν φερομένων εἰς τὸν Ῥαγκαβήν, ὡς διπλωμάτην, τὸ ὡραιότερον καὶ ἧττον γνωστὸν παρ' ἡμῖν εἶναι τὸ ἑξῆς:

Ἑσπέραν τινὰ ἐν Παρισίοις ἐξήρχοντο ἐκ τῆς οἰκίας τῆς πριγκιπίσσης Μέτερνιχ ὁ Ῥαγκαβής, ὁ Ἰταλὸς πρεσβευτὴς καὶ ὁ Τοῦρκος πρεσβευτής. Εἰς τὸν προθάλαμον ὁ πάντοτε φιλοφρονέστατος Ῥαγκαβῆς ὑπεβοήθησε τὸν Τοῦρκον πρεσβευτὴν νὰ περιβληθῇ τὴν γούναν του.

— Μπᾶ! ἡ Ἑλλὰς βοηθοῦσα τὴν Τουρκίαν; παρετήρησε πονηρῶς ὁ Ἰταλὸς πρεσβευτής.

— Ναί! ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπέλθῃ, τοῦ ἐψιθύρισεν ὁ Ῥαγκαβής.

*

Ὡς ἄνθρωπος τοῦ κόσμου ὁ Ῥαγκαβὴς ἀφῆκε τὰς γλυκυτάτας τῶν ἀναμνήσεων. Κατὰ τὴν εὐτυχῆ ἐκείνην ἐποχήν, καθ' ἣν ἤκμαζον αἱ Φαναριωτικαὶ αἴθουσαι ἐν Ἀθήναις, τὰ ἀληθῆ ταῦτα ταμεῖα πνεύματος, μία τῶν ὑψίστων ἀπολαύσεων ἦτο καὶ ἡ παρουσία τοῦ Ῥαγκαβῆ. Τὰς εὐφυολογίας, ἃς ἔλεγε, τὰς ἀπαντήσεις, ἃς ἔδιδε, τὰ χαριέστατα ποιηματία, ἅτινα συνέτασσεν ἐκεῖ ἐπὶ ποδός, ὅλα αὐτὰ περιήγοντο εἰς ὅλας τὰς Ἀθήνας, καὶ διεσκέδαζον μὲ αὐτὰ ἐπὶ ὁλόκληρον ἑβδομάδα, ὡς οἰκογένεια ἀστῶν μὲ τὰ λείψανα γεύματος ἐν ἐκτάκτῳ περιστάσει διδομένῳ. Αἱ ἀστεῖαι σκηναί, τὰς ὁποίας ἔπαιζε, δὲν ἀπαριθμοῦνται. Μεταξὺ ἄλλων διηγοῦνται καὶ τὸ ἑξῆς:

Ἑσπέραν τινὰ προσεκλήθη εἰς γεῦμα παρὰ τῷ Ἰωάννῳ Σούτσῳ τῷ Μιχάλδοδα. Ὁ εὐφυὴς Φαναριώτης θέλων νὰ παίξῃ μὲ τὴν γνωστὴν ἀφῃρημάδαν τοῦ Ῥαγκαβῆ διέταξε νὰ τὸν εἰσαγάγωσιν εἰς τὸ ἐστιατόριον.

— Ποῦ εἶναι ὁ μπεϊζαδές; ἐρωτᾷ ὁ Ῥαγκαβής, οὕτω συνειθίζων ν' ἀποκαλῇ τὸν Σοῦτσον.

— Τώρα θὰ ἔλθῃ, ἀπαντᾷ ὁ ὑπηρέτης.

Ὁ Ῥαγκαβὴς κάθηται ἡσύχως εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἄρχεται σκεπτόμενος, ἴσως συνθέτων κανὲν ποίημα.

Ὁ ὑπηρέτης ἐπωφελούμενος τοῦ σερβίρει τὸ πρῶτον φαγητόν, εἶτα τὸ δεύτερον, εἶτα τὸ τρίτον καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ὁ Ῥαγκαβὴς ἔτρωγε σκεπτόμενος πάντοτε καὶ μὴ δίδων καμμίαν προσοχήν. Ἀφοῦ ἐτελείωσεν ἠγέρθη, εὐχαρίστησε τὸν ὑπηρέτην καὶ ἀπῆλθε. Κάτωθεν ὅμως τῆς παροψίδος του εὑρέθη κατόπιν σκωπτικώτατον δίστιχον ἐπίγραμμα πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην.

*

Εἶχε καὶ μίαν ἀδυναμίαν ὁ Ῥαγκαβής, ἀδυναμίαν ποιητικωτάτην. Ἠγάπα, ἠγάπα πολὺ πολὺ τὰς ἀδελφὰς τῶν Μουσῶν. Καὶ τὰς ἠγάπα ἀθώως, ἀκάκως, εὑρίσκων ἐν τῇ συναναστροφῇ των ἄκραν γλυκύτητα, ἀκονίζων τὸ πνεῦμά του πρὸς τὴν λεπτὴν εὐθυκρισίαν των καὶ ἀναπαύων ταὐτοχρόνως τὸν νοῦν του ἀπὸ τῶν σοβαρῶν ἀντικειμένων εἰς φαιδρὰ χαριτολογήματα. Τὰ ὅσα ἔγραψεν ἐπὶ λευκωμάτων κυριῶν, ἐπὶ εἰκόνων, ἃς ἀπέστελλεν, ἐπὶ εἰκόνων, ἃς ἐλάμβανε δὲν ἀπαριθμοῦνται.

Ἐκ τῶν χαριεστέρων βεβαίως εἶνε τὸ ἑξῆς τετράστιχον γραφὲν ἐπὶ φωτογραφίας του, ἣν ἐδώρησεν εἰς περικαλλῆ δέσποιναν:

Εἶν' ἡ εἰκὼν ὁμοία μου, ἂν νὰ πιστεύω πρέπῃ.
Ὁμοία μου; Τί ὠφελεῖ;
Ὅταν τὴν στέλλω πρὸς ὑμᾶς, τὴν ἤθελον νὰ ὁμιλῇ
Πρὸ πάντων δὲ νὰ βλέπῃ.

Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι καὶ τὸ τελευταῖόν του αὐτόγραφον εἶνε δύο στίχοι συντετριμμένοι καὶ δυσανάγνωστοι, οὓς διὰ τρεμούσης χειρὸς ἔγραψεν ἐπὶ εἰκόνος του σταλείσης πρὸς τὴν κυρίαν Σοφίαν Σλῆμαν.

*

Τοιοῦτος κατὰ πρόχειρον καὶ ἀσθενῆ σκιαγράφησιν ὑπῆρξεν ὁ κατὰ τὸν Ἰσιδωρίδην Σκυλίσσην τοσοῦτσικος τὸ ἀνάστημα, ἀλλὰ τηλικοῦτος τὴν φαντασίαν Ἀλέξανδρος Ῥαγκαβής, ὅστις ἐπὶ ἑξήκοντα ὅλα ἔτη ἐφαίδρυνεν, ἐδίδαξε, συνεκίνησεν ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν, καὶ ἓν μόνον λάθος διέπραξεν εἰς τὰ τέλη τοῦ βίου του, μὴ συγγράψας τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ βίου του, ἅτινα θὰ ἦσαν καὶ τόσαι σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Ν. Ι. ΣΠΑΝΔΩΝΗΣ

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΗΧΩ

Δὲν παρῆλθε πολὺς καιρὸς ἀφ' ὅτου ἔκλαυσε τὴν πεφιλημένην της κόρην καὶ θρηνεῖ σήμερον τὸν πατέρα της. Ἀλλεπάλληλα τὰ δεινὰ πλήττουσι τὴν εὐαίσθητον αὐτῆς καρδίαν καὶ πρὸ τῆς μεταβολῆς αὐτῆς τῆς τύχης γυναικὸς τόσον καλῆς καὶ εὐτυχοῦς, ἱστάμεθα ὅλοι κατηφεῖς, ἐκπεπληγμένοι, μὲ συμπάθειαν καὶ μ' εὐχάς... Ἡ πενθοῦσα ἐν τούτοις εἶνε Βασίλισσα, μία μεγαλειότης, τῆς ὁποίας δὲν ἔπρεπε νὰ μᾶς κάμῃ τόσην ἐντύπωσιν ἡ δυστυχία, καλυπτομένη ὑπὸ τὸν πλοῦτον ἐκεῖνον τῶν πενθίμων ἐνδυμάτων, τῶν αὐλικῶν ἐθιμοτυπιῶν, τῶν μεγαλοπρεπῶν καὶ πανδήμων ἐκδηλώσεων, τῆς γενικῆς συμμετοχῆς.

Ἄ, ὄχι, δι' ἐμὲ αἱ λύπαι τῆς ὑψηλῆς περιοπῆς δὲν εἶνε λύπαι. Θλίβομαι διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἠγάπων ἢ ἐξετίμων, ἀλλὰ δὲν ἀνησυχῶ πολὺ διὰ τοὺς ἐπιζῶντας. Αὐτοὶ εἶνε πλούσιοι, εἶνε ἰσχυροί, εἶνε ἀγαπημένοι. Ἔχουσι τόσους περισπασμούς, ἀπολαύουσι τόσων τιμῶν, εὑρίσκουσι τόσας ἀφηγορίας, ὥστε ποῖος ἠξεύρει μήπως δι' αὐτοὺς τὰ δυστυχήματα δὲν ἐπέρχωνται ἵνα διώξωσι μόνον τὴν ἐκ τῆς συνεχοῦς εὐτυχίας ἀνίαν... Λύπη σπαρακτικὴ εἶνε τοῦ πτωχοῦ ἡ λύπη. Φορεῖ ῥάκη, κατοικεῖ εἰς καλύβας ὑγρὰς καὶ σκοτεινάς. Ἴδετε ἐκείνην τὴν μητέρα, ἡ ὁποία ἔχασε τὸ παιδί της. Οἱ ὀφθαλμοί της εἶνε ἐρυθροὶ ἐκ τῶν ἀγρυπνιῶν καὶ τῶν δακρύων. Ἐπὶ τοῦ λιποσάρκου προσώπου καὶ τοῦ σκελετώδους αὐτῆς σώματος εἶνε ἀποτυπωμένη ἡ πτωχεία, ἡ στέρησις, ἡ ἐγκατάλειψις, ἡ θλῖψις. Δὲν ἔχει πλέον δύναμιν νὰ κλαύσῃ, καὶ κηδεύει μόνη καὶ ἀπεγνωσμένη τὸ παιδί της, ἐν μέσῳ τῆς ψυχρᾶς ἀδιαφορίας τοῦ κόσμου ὅλου... Ποῖος θὰ τὴν παρηγορήσῃ αὐτήν; Ποῖος νὰ μὴ τὴν λυπηθῇ αὐτήν;

Μοῦ ἔκαμεν ἐντύπωσιν μίαν φορὰν εἷς πτωχὸς ξυλουργός, ὁ ὁποῖος μοῦ ἀνήγγειλε τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, προσθέσας συγχρόνως μὲ φωνὴν κλαυθμυράν:

— Ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔκαμα τὴν κάσσα του. Ἀκοῦς ἐκεῖ ποῦ μὲ κατήντησε ἡ τύχη μου; Νὰ κάμω ἐγὼ ὁ ἴδιος τὴν κάσσα τοῦ πατέρα μου!

Καὶ ἔχυνε τὰ δάκρυά του ποταμηδόν, καταλυπημένος, ἀπαρηγόρητος. Εἶνε ὅμως γεγονὸς ἀναμφισβήτητον ὅτι θὰ ἔκλαιε καὶ θὰ ἐλυπεῖτο ὀλιγώτερον, ἂν εἶχε νὰ πληρώσῃ ἄλλον νὰ κάμῃ τὴν κάσσαν τοῦ πατρός του. Καὶ ὁ θέλων νὰ σκεφθῇ ἐπὶ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὅσῳ ὑψηλοτέρα εἶνε ἡ περιωπὴ τοῦ πενθοῦντος, τόσῳ μικροτέρα ἡ λύπη του.

*

Ὁ κανὼν ὑπόκειται εἰς ἐξαιρέσεις καὶ ἡ γνώμη μας εἰς ἀμφισβητήσεις. Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ συζητήσωμεν. Το δελτίον τοῦ θανάτου ἀναγράφει ἀκόμη ἓν ἔνδοξον ὄνομα, ἐφ' οὗ πρέπει νὰ σταματήσωμεν. Ὁ Ἀλέξανδρος Ῥαγκαβής ἀπέθανε. Ἡ βιογραφία τοῦ γεραροῦ λογίου εἶνε προωρισμένη δι' ἄλλας σελίδας τῆς «Ἑστίας». Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει πάλιν χῶρος ἢ ὅσος ἀρκεῖ πρὸς ἁπλῆν ἐκδήλωσιν τῆς εἰλικρινοῦς θλίψεως, ἥτις κατέχει τὸν πνευματικόν μας μικρόκοσμον, ὅλους ἡμᾶς τοὺς λεγομένους ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, τοὺς ἐν οἱῳδήποτε κλάδῳ καλλιεργητὰς αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι μένομεν ὀρφανοὶ σοφοῦ καὶ φιλοστόργου πατρός. Καὶ ὅταν στρέφωμεν τὸ βλέμμα καὶ ζητῶμεν γύρω ἀντικαταστάτην, τότε κυρίως ἐννοοῦμεν ὅλον τὸ κενόν, τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν ἀποθνήσκων ὁ γέρων ἐκεῖνος. Ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν ἄνδρες πολλοὶ καὶ διακεκριμένοι εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῆς πνευματικῆς ἐνασχολήσεως, ἀπὸ τῶν μαθηματικῶν μέχρι τῆς ποιήσεως. Ἀλλὰ ποῖος ἐξ αὐτῶν ἔχει τὴν γενναιότητα τοῦ πνεύματος ἐκείνου, τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸν οὕτως εἰπεῖν τάλαντον τοῦ Ῥαγκαβῆ, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς αὐτῆς γραφίδος ἦτο ἱκανὸς νὰ γράψῃ προβλήματα γεωμετρίας, ποιήματα, ἀρχαιολογικὰς διατριβάς, διπλωματικὰ ἔγγραφα καὶ κωμῳδίας; Καὶ εἶνε μὲν ἀναμφισβήτητον, — οὔτε νομίζω ὅτι εἶνε ἀσέβεια πρὸς τὴν μνήμην κανενὸς ἡ ἀλήθεια — ὅτι ἔξοχος δὲν ἦτο εἰς τίποτε, ὅσον τοὐλάχιστον οἱ σήμερον εἰδικοί. Ἀλλ' ὁ Ῥαγκαβῆς εἶχε τὸ χάρισμα νὰ ἐννοῇ τὰ πάντα, νὰ ἐπιδίδῃ εἰς πάντα καὶ τώρα τελευταῖον, ἔμπειρος παλαίμαχος, νὰ προστατεύῃ τὰ πάντα. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν οὐδέποτε ὠνομάσθη κανεὶς δικαιότερον πρύτανις τῶν λογίων. Ἂς μὴ λησμονήσωμεν δὲ παρὰ ταῦτα ὅτι σθανερώτερον ἐργάτην τὰ ἑλληνικὰ γράμματα δὲν ἔσχον ἄλλον ἐκτὸς τοῦ Ῥαγκαβῆ, ὁ ὁποῖος ἀκάματον τῷ ὄντι ἐκράτησε κάλαμον ἐργασθεὶς μόνος αὐτὸς ὅσον ἑκατὸν ἄλλοι τῶν νεωτέρων, οἱ ὁποῖοι ὁμολογουμένως δὲν ἀγαπῶσιν ὀλίγον τὴν ὀκνηρίαν.

*

Ἀλλ' ἐπὶ τέλους εἶνε ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν καὶ πρύτανιν τῶν λογίων; Ὅπως οἱ παλαιοὶ Ἀθηναῖοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κόδρου, ἂς καταργήσωμεν τὴν θέσιν αὐτὴν εἰς μνήμην αἰώνιον τοῦ ἀνδρός. Μᾶς ἀρκεῖ... ὁ πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ ἀφ' οὗ ἡ λέξις μᾶς ἔφερε μέχρι τοῦ Ἐθνικοῦ ἱδρύματος, ἂς μὴ περιφρονήσωμεν τὸν συνειρμὸν αὐτόν. Ἔχομεν νὰ εἴπωμεν κάτι περὶ τῆς «Φοιτητικῆς Ἑνώσεως». Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐξεφύλλιζα τὸ ἐσχάτως ἐκδοθὲν Ἡμερολόγιον τῶν Φοιτητῶν καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι πολὺ εὐχαριστήθην. Τὸ εὐτύχημα δὲν εἶνε μόνον ὅτι εἰς τὸ Ἡμερολόγιον αὐτὸ δὲν συνήντησα οὔτε ἴχνος ποιήματος ἢ διηγήματος ἢ σκαλαθύρματος—καὶ ἠξεύρομεν πόσον

εἶνε ἀνιαρὰ ἡ φιλολογικὴ ὕλη τῶν τοιούτων Ἡμερολογίων, τὰ ὁποῖα φιλοξενοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρωτόλεια· — ἀλλ' εἶνε ἀκόμη ὅτι τὸ βιβλίον αὐτὸ τὸ τόσῳ εὐσύνοπτον καὶ χρήσιμον, μὴ ἀπομακρυνθὲν διόλου τοῦ σκοποῦ του, παρέχει ζωηρὰν τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ φοιτητικὴ νεολαία ἤρχισεν ἀπό τινος νὰ εὑρίσκῃ τὸν δρόμον της καὶ τὸν προορισμόν της. Τὸ «Ἡμερολόγιον τῶν Φοιτητῶν» ἐκτὸς τῆς περὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Πανεπιστημίων εἰδικῆς ὕλης, περιέχει ἐν ἀρχῇ καὶ τὴν λογοδοσίαν οὕτως εἰπεῖν τῆς «Φοιτητικῆς Ἑνώσεως», σωματείου, ἐφ' οὗ τῷ ὄντι πολλαὶ ἐλπίδες δύνανται νὰ στηριχθῶσιν. Ἐκ τοῦ ὀλίγον ληκυθώδους τὴν φράσιν, ἀλλ' ὀρθοτάτου τὴν ἔννοιαν προλόγου τοῦ κ. Εὐαγγέλου Νικολαΐδου μανθάνομεν καὶ τὸ πιστεύομεν ὅτι ἡ «Φοιτητικὴ Ἕνωσις» εἶνε τὸ πρῶτον σοβαρὸν ἑλληνικὸν φοιτητικὸν σωματεῖον. Καὶ ἡ ἰδέα ἐφ' ἧς ἱδρύθη μᾶς φαίνεται ἰσχυρὸν θεμέλιον καὶ ἡ μέχρι τοῦδε πορεία της πολὺν ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμὸν μαρτυροῦσα. Εἰμπορεῖ κανεὶς μὲ μικρὰς ἐπιφυλάξεις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀνέτειλε καὶ διὰ τοὺς πτωχούς μας φοιτητὰς αὐγὴ χειραφεσίας. Ἀρχίζουν ν' κατανοοῦν ὅτι ἀποτελοῦσι τάξιν πνευματικὴν ὑψηλήν, ἀλλὰ μὴ ἀνυψωθεῖσαν ἀκόμη ὅσον πρέπει, καὶ δύναμιν ἰσχυράν, ἀλλ' ἀχρησιμοποίητον. Ἡ μετ' ἐνθουσιασμοῦ σύνεσις εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ τοὺς κάμῃ καὶ ν' ἀνυψωθῶσι καὶ νὰ χρησιμεύσωσι τότε κυρίως θὰ μάθωσι νὰ εἶνε φοιτηταὶ καὶ μόνον φοιτηταί· αὐτὸ δὲ θὰ εἶνε τὸ ἁπλοῦν ἀλλὰ μέγα ἔργον τῆς «Φοιτητικῆς Ἑνώσεως». Δὲν θὰ τοὺς ἀπασχολῇ, δὲν θὰ τοὺς ὑποδουλώνῃ ἡ πολιτική· δὲν θὰ τοὺς κατατρώγῃ ἡ ὀκνηρία τῶν καφενείων· δὲν θὰ θεωρῶσι τοῦ λοιποῦ ὡς ἁπλοῦν κερδοσκοπικὸν μέσον τὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν οὔτε συλλογίζονται πλέον ὅσοι κατορθώνουν νὰ κλέψουν ἕνα δίπλωμα. Τὸ τελευταῖον αὐτὸ πρὸ πάντων πρέπει νὰ συλλογισθεῖν καλά. Μόνον ὁ ἔρως, ὁ ἀληθὴς ἔρως ποδὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἐργασίαν, εἶνε ὅ,τι βραδύνει τόσον πολὺ παρ' ἡμῖν τὴν ἀνάπτυξιν ἀληθῶς πνευματικοῦ βίου. Ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων οἱ ἐπιστήμονές μας δὲν εἶνε ἐπιστήμονες καὶ τὸ περισσότερον μέρος τῶν φοιτητῶν ἔρχεται νὰ βαδίσῃ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ συστήματος τὰ ἴχνη.

Ἡ «Φοιτητικὴ Ἕνωσις» ἄλλο δὲν ἔχει νὰ κάμῃ εἰμὴ νὰ ποσπάσῃ ἀπὸ τῆς σκολιᾶς ὁδοῦ τὸ πολὺ πλῆθος καὶ νὰ τρέψῃ αὐτὸ πρὸς τὸν καλὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον ἀνέκαθεν ἀκολουθοῦν οἱ μετρημένοι λογάδες. Πρὸς τοῦτο χρειάζονται καλοὶ ἡγήτορες κυρίως.

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΑΠΠΑΣ

ΕΔΩ Κ' ΕΚΕΙ

Τυμβωρύχοι ἐκ φανατισμοῦ

Ἀνήκουστος βεβήλωσις καὶ ὕβρις διεπράχθη ἐγγὺς τοῦ Νιοῦρυ τῆς Ἰρλανδίας. Ὁ αἰδέσιμος Φόρδ, ἀρχιεφημέριος τῆς ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας τοῦ Βέσοβρουκ, ἐνῷ ἤνοιγε μίαν Δευτέραν πρωὶ τὴν θύραν τῆς οἰκίας του ὅπως ἐξέλθῃ, κατετρόμαξεν ἰδὼν φέρετρον κείμενον ἐπὶ τῆς ἄνω βαθμίδος τῆς κλίμακος. Ἐπὶ τοῦ φερέτρου ἦτο πλὰξ φέρουσα τὸ ὄνομα Κέννυ, καὶ ἀνοιχθέντος τοῦ ἐπικαλύμματος εὑρέθη τὸ σῶμα τοῦ Πατρικίου Κέννυ, ἑνὸς τῶν ἐνοριτῶν τοῦ αἰδεσίμου Φόρδ, ἀποθανόντος πρὸ δύο ἑβδομάδων καὶ ταφέντος ἐν τῷ νεκροταφείῳ Μουλλάγλας, δύο μίλια ἀπὸ τοῦ Βέσοβρουκ. Τὸ αἴτιον τῆς φρικαλέας ταύτης ὕβρεως φαίνεται ἦτο ὅτι ὁ Κέννυ ἦτο πρὶν Ῥωμανοκαθολικός, ἀλλὰ νυφευθεὶς διαμαρτυρομένην ἐπροσηλυτίσθη καὶ ἀπέθανε διαμαρτυρόμενος. Ἡ ἀστυνομία ἐφρόντισεν ἀμέσως νὰ ἐπαναφέρῃ πρὸς ταφὴν τὸ πτῶμα. Οἱ ἔνοχοι δὲν ἀνεκαλύφθησαν.

Πῶς ἁλιεύουσιν οἱ Μαῦροι τοὺς σπόγγους

Ὁ ἐν Νασσάου πρόξενος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀνέφερε προσφάτως περίεργον τρόπον ἁλιείας τῶν σπόγγων ἐν χρήσει εἰς τὰς Βαχαμαίας νήσους, ἐξ οὗ ἀποζῶσι πέντε ἢ ἓξ χιλιάδες ἄνθρωποι, ὧν οἱ πλεῖστοι Μαῦροι. Οἱ σπόγγοι ἀποσπῶνται ἐκ τῆς κοιτίδος των τῇ βοηθείᾳ μακρῶν σχοινίων, εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὁποίων προσαρτᾶται σιδηρᾶ τις συσκευὴ μετὰ εἴδους στιλπνῆς πλακός, ἐνεργούσης ὡς κάτοπτρον. Ὅταν βυθίζεται εἰς τὸ ὕδωρ ἡ συσκευὴ αὕτη καθιστᾷ ἱκανὸν ἄνθρωπον ἐμβλέποντα εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης νὰ διακρίνῃ ἐναργῶς τὰ ἀντικείμενα εἰς τὸν πυθμένα, ἂν καὶ πολλὰς ὀρ-

γυιὰς ἀπέχουσιν. Ἀπόπειρα πρὸς προποποίησιν τοῦ ἀρχετύπου τούτου συστήματος ἀπέτυχε, διότι ἦτο φόβος μήπως ἡ νέα μέθοδος ἐπιφέρῃ τὸ ἀποτέλεσμα νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς σπόγγους. Δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστὸν πόσος καιρὸς ἀπαιτεῖται, ὅπως αὐξηθῇ ὁ σπόγγος εἰς ἐμπορεύσιμον μέγεθος, καὶ πολλαὶ ἀντιφατικαὶ γνῶμαι ὑπάρχουσιν· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἀπὸ δώδεκα ἕως δεκαοκτὼ μηνῶν ὡς ἔγγιστα ἀπαιτοῦνται.

Ταχυδρομικαὶ μέλισσαι

Εὑρέθη ἐσχάτως ἐν Γιρούδῃ τὸ μέσον τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ τοπικοῦ ὁρμεμφύτου τῶν μελισσῶν πρὸς μεταβίβασιν εἰδήσεων, ὅπως καὶ διὰ τῶν περιστερῶν. Αἱ ἐπιστολαὶ γράφονται ἐπὶ μικροσκοπικῆς ταινίας χάρτου, τῆς ὁποίας τὸ ἄκρον προσκολλᾶται ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ ἐντόμου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἐγγίζῃ οὔτε τὴν κεφαλὴν οὔτε τὰ ἔλυτρα. Πειράματα κατέδειξαν ἤδη ὅτι ἡ μέλισσα ἐπιστρέφει εὐκόλως εἰς τὸ σημεῖον ἀφ' οὗ ἀνεχώρησεν, ἀρκεῖ ἡ ἀπόστασις νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰ 4—5 χιλιόμετρα, τότε δὲ τὴν διατρέχει ἐντὸς 20 μέχρις 25 λεπτῶν.

Πάλη ἐλεφάντων

Περιηγητὴς ἐπιστρέφων ἐξ Ἰνδιῶν, παρέστη μάρτυς τρομερᾶς πάλης δύο ἐλεφάντων ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου. Ὁ εἷς, ὁ ἡττημένος, ἐξέβαλλε μυκηθμοὺς θρηνώδεις καὶ αὔλακες αἱματώδεις περιέβρεχον τὸ σῶμά του. Μολοντοῦτο αὐτὸς ἐζήτησε νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ πάλη καὶ ὥρμησεν ἐκ νέου κατὰ τοῦ νικητοῦ του. Οὗτος ὑπέστη γενναίως τὴν προσβολὴν καὶ ἀμέσως, μ' ἓν ἰσχυρὸν κτύπημα τῆς κεφαλῆς, ἔκαμε τὸν ἐχθρόν του νὰ κατρακυλήσῃ τὸν λόφον, τὸν κατεδίωξε δὲ κτυπῶν ἀπηνῶς διὰ τῶν χαυλιοδόντων. Ὁ ἄλλος, καταβεβλημένος πλέον ὡς ἐκ τοῦ αἵματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποβάλει, ὑπεχωρεῖτο λίαν ἀσθενῶς. Ἤδη οἱ χαυλιόδοντες τοῦ ἀντιπάλου εἶχον διαπεράσει σημαντικόν τι ὄργανον αὐτοῦ, καὶ τελευταῖον κτύπημα παρᾶ τὴν ὠμοπλάτην ἀπετελείωσε τὸ δυστυχὲς ζῶον. Τὴν ἑπομένην ἀγέλη ὁλόκληρος ἐλεφάντων συνηθροίσθη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς πάλης μετὰ τοῦ νικητοῦ, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο ἐνσπείρων μέγαν τρόμον μεταξὺ τῶν ὁμοίων του. Ἐπὶ τέλους ἐξέλεξε μίαν θήλειαν καὶ τότε τόσον ἀπειλητικὴ ἐγένετο ἡ ὄψις του, ὥστε ἡ ἀγέλη ὅλη ἐτράπη εἰς φυγήν.

Καθαρὸς ὑπηρέτης

— Γιάννη, τί κάνεις αὐτοῦ; τὰ δόντια σου πλένεις μὲ τὴ βούρτσα μου;

— Ἔννοια σου, ἀφέντη, εἶνε καθαρή, τὴν ἔπλυνα πρὶν τὴν πάρω.

Ὁ Ραγκαβὴς συνέθεσε πλεῖστα χαριέστατα ποιήματα, ἐξ ὧν δημοσιεύομεν τὸ κατωτέρω, διότι τόσον ἀκριβῶς αὐτοχαρακτηρίζεται διὰ τούτου ὁ μέχρι τῆς τελευταίας του στιγμῆς νεάζων πρεσβύτης:

ΕΞ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΝ

ΚΑΛΑ ΓΕΡΑΜΑΤΑ

Εἶσαι νέα κ' εἶμαι γέρος·
καὶ ἂν εἶμαι θὰ 'ντραπῶ;
Ἐντροπὴ δὲν ἔχ' ὁ ἔρως·
νέος, γέρος, σ' ἀγαπῶ.

Φεύγουν χρόνια μετὰ χρόνια·
φεύγουν, ὥρα τους καλή·
ἃς στιβάζωνται τὰ χιόνια
'ς τὴ λευκή μου κεφαλή.

Λευκὴ εἶναι· ἄλλη ἔνοια!
φθάν' ἡ αὔρα νὰ φυσᾷ
'ς τὰ μαλλιά μου τ' ἀσημένια
τὰ μαλλιά σου τὰ χρυσᾶ.

Τὸ πουλὶ τῆς Ἀφροδίτης
ἔχει ἄσπρο τὸ πτερό·
ἄσπρο εἶναι τὸ κλαδί της,
τὸ μυρσίνι τὸ χλωρό

Καὶ σὺ ἄσπρη μὴ δὲν εἶσαι,
ἀνθηρὴ πορτοκαλλιά;
Μὴ λοιπὸν δυσαρεστεῖσαι
διὰ τ' ἄσπρα μου μαλλιά.

Ὅλη χάρες ἂν ἡ νέα
προχωρεῖ ἀνατολή,
καὶ τῆς δύσεως ὡραία
εἶν' ἐπίσης ἡ στολή.

Μὴ νομίζεις μὲ ρητίδες
πῶς τὸ πρόσωπο χαλᾶ;
Καὶ ἡ θάλασσα δὲν εἶδες
μὲ ρητίδες πῶς γελᾷ;

Καὶ ἂν ἄρχισαν οἱ πάγοι
νὰ μαραίνουν τὰ κλαδιά,
τὸ ξερόκλαδο ἂς πάγῃ·
ἔχω πράσινη καρδιά.

Στοὺς χοροὺς καὶ 'στὰ παιχνίδια
ρίχνω πέρα τὸ ῥαβδί,
κ' ἡ καρδιά μου εἶν' ἡ ἴδια,
δὲν γερνᾷ, δὲν ἀπαυδεῖ.

Ἔχω σῶμα γηραλέο,
ὅμως αἴσθημα νωπό,
κ' ὅσω ζῶ, λαλῶ, καὶ πνέω,
θὰ γελῶ καὶ θ' ἀγαπῶ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ὁ πρό τινων ἡμερῶν ἀποθανὼν Μ. Δοὺζ τῆς Ῥωσσίας Κωνσταντῖνος Νικολάϊεβιτζ, τοῦ ὁποίου τὴν εἰκόνα δημοσιεύομεν, ἦτο ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Β', πατὴρ δὲ τῆς ἡμετέρας Βασιλίσσης

Ὄλγας καὶ θεῖος τοῦ νῦν αὐτοκράτορος. Ἐγεννήθη τὴν 21)3 Σεπτεμβρίου 1827 καὶ εἶχε τὸν βαθμὸν ναυάρχου καὶ γενικοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἄλλους ἐπισήμους τίτλους. Ὁ ἀποθανὼν εἶχε νυμφευθῇ τὴν πριγκήπισσαν Ἀλεξάνδραν Ἰωσηφόβναν τοῦ Σάξεν Ἀλτεμβούργου καὶ κατέλιπε τέσσαρα τέκνα.

— Κατά τινα ἐπίσημον ἀπογραφικὴν σημείωσιν οἱ κατὰ τὸ ἑνδεκάμηνον διάστημα ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου μέχρι 30 Νοεμβρίου 1891 εἰς Ἀμερικὴν καὶ Αὐστραλίαν μεταναστεύσαντες Γερμανοὶ ἀνῆλθον εἰς 117,114.

— Ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Δορπὰτ εὑρέθησαν 600 χειρόγραφα μεγάλης ἱστορικῆς ἀξίας γεγραμμένα ῥωσσιστί, σουηδιστί, γερμανιστί, λατινιστὶ καὶ γαλλιστί, καὶ διαφωτίζοντα πολλὰ μέρη τῆς ἱστορίας τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει καὶ 60 ἐπιστολὰς τοῦ βασιλέως Γουσταύου Ἀδόλφου ἀναγόμενα εἰς τὰ ἔτη 1613, 1617 καὶ 1629. Ὡς πρὸς τὴν εἰρήνην τῆς Βεστφαλίας ἰδίως διὰ τοῦ νέου τούτου εὑρήματος παρέχονται πηγαὶ ὅλως ἄγνωστοι.

— Κατὰ τὸ 1891 ἀπέθανον ἐν Ἀθήναις 2,298 ἄνθρωποι, ἐξ ὧν οἱ 80 ἐκ τυχαίων συμβάντων, φόνων ἢ ἄλλων ἀπευκταίων.

— Αἱ ὁδοὶ τοῦ Ὀνολουλοῦ, πρωτευούσης τῶν νήσων Χαβάϊ, φωτίζονται δι' ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων· λειτουργεῖ δ' ἐκεῖ τὸ τηλέφωνον καὶ προσεχῶς οἱ τροχιόδρομοι θ' ἀρχίσουν νὰ κινῶνται δι' ἠλεκτρισμοῦ.

— Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τεσσάρων αἰώνων ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς ἡ Ἱσπανικὴ κυβέρνησις ἑτοιμάζει ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις κατὰ τὸ προσεχὲς φθινόπωρον, πλὴν ἄλλων δὲ καὶ ἐκθέσεις διεθνεῖς καὶ συνέδρια. Αἱ ἐκθέσεις αὗται εἶνε: ἡ Ἱστορικὴ Ἀμερικανικὴ Ἔκθεσις, περιλαμβάνουσα ἀντικείμενα ἀνήκοντα εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἀνεκαλύφθη ἡ Ἀμερική, ἡ Ἱστορικὴ Εὐρωπαϊκὴ Ἔκθεσις περιλαμβάνουσα ἀντικείμενα μαρτυροῦντα τὸν βαθμὸν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀνακαλύψεως, καὶ αἱ δύο δ' ἐν Μαδρίτῃ. Τρίτη ἔκθεσις εἶνε ἡ Βιομηχανικὴ καὶ τετάρτη ἡ Καλλιτεχνική. Συνέδρια δὲ τὰ ἑξῆς: τῶν Ἀμερικανιστῶν, ἐν Οὐέλβᾳ, τῶν Ἀνατολιστῶν ἐν Σεβίλλῃ καὶ τὸ Γεωγραφικὸν συνέδριον τῶν Ἱσπανῶν, Πορτογάλλων καὶ Ἀμερικανῶν ἐν Μαδρίτῃ.

— Τὰ καναρίνια κατέστησαν ἀπό τινος δημοφιλέστατα πτηνὰ ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, εἶνε δὲ πολυαριθμότατα καὶ ἑταιρίαι συνέστησαν πρὸς διάδοσιν καὶ προστασίαν αὐτῶν. Δύο δ' ἐκθέσεις καναρινίων ἐγένοντο ἡ μία κατὰ Δεκέμβριον ἐν Καρλσρούῃ καὶ ἡ ἄλλη κατὰ Ἰανουάριον ἐν Βερολίνῳ.

— Ἡ ἐπιστολή, ἣν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ἐρνέστον Κούρτιον κατὰ τὴν πεντηκοστὴν ἐπέτειον τῆς διδακτορικῆς ἀναγορεύσεως αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, ἔχει ὡς ἑξῆς: «Πεντήκοντα ἔτη παρῆλθον σήμερον, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνηγορεύθητε διδάκτωρ ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τῆς Χάλλης. Εἶνε ἀπαίτησις τῆς καρδίας μου νὰ ἐκφράσω πρὸς ὑμᾶς κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν τὰ θερμότατά μου συγχαρητήρια. Κατὰ τὰ μακρὰ ταῦτα ἔτη παρηγάγετε ἔξοχα ἔργα, εἴτε διδάσκοντες μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ἀκαταπονήτου ἐπιμελείας τὴν ἀκαδημαϊκὴν νεότητα εἴτε συγγράφοντες. Εἰς τὴν ὑμετέραν δραστηριότητα ὀφείλει ἡ ἐπιστήμη πρὸ πάντων τὴν σημερινὴν ἀκμὴν τῆς ἀρχαιολογίας. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἐκτιμῶ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας, ἃς παρέσχετε εἰς τὸν ἐν Κυρίῳ ἀναπαυθέντα πατέρα μου, ὅστις ἐν Ὑμῖν ὄχι μόνον τὸν πολυετῆ διδάσκαλον, ἀλλὰ καὶ τὸν πιστὸν φίλον καὶ σύμβουλον ἔχοντα τοιαῦτα ἐξαίρετα τοῦ χαρακτῆρος προσόντα ἐξόχως ἐτίμα. Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὸ πνεῦμα ἐκείνου πράττω, ἀπονέμων ὑμῖν ὡς σημεῖον τῆς τιμῆς καὶ εὐγνωμονύνης μου τὸν Ἀστέρα τοῦ Οἰκιακοῦ Τάγματος τῶν Χοεντζόλλερν».

ΓΡΑΦΟΛΟΓΙΑ

Γραφὴ Ἀναρριχωμένη

Ἀναρριχωμένη γραφὴ ἢ ἀνερχομένη λέγεται ἐκείνη, τῆς ὁποίας αἱ γραμμαὶ καὶ τὰ γράμματα ἀνέρχονται πρὸς τὸ ἀριστερὸν ἐπάνω μέρος τοῦ χάρτου. Καὶ ἄλλοτε μὲν ἕκαστον γράμμα ὁλόκληρον φαίνεται ἔχον τὴν τάσιν αὐτὴν τῆς ἀνόδου, ἄλλοτε δὲ μόνον τὸ τέλος τοῦ γράμματος, ἐνῷ τὸ λοιπὸν σῶμα ἠρεμεῖ εἰς εὐθεῖαν στάσιν.

Οἱ ἔχοντες τοιαύτην γραφὴν εἶνε μάταιοι καὶ φιλόδοξοι. Οὕτω γράφει ὁ Βίσμαρκ καὶ ἔγραφεν ὁ Μέγας Ναπολέων. Οἱ ὑποκρύπτοντες τὰ προσόντα ταῦτα ἐκ ψευδοῦς μετριοφροσύνης ἢ δειλίας, ἔχουσι μὲν εὐθεῖαν τὴν γραφήν, ἀλλ' ἡ ὑπογραφή των ἀνασκιρτᾷ πρὸς τὸ τέλος.

Ἐν γένει οἱ γράφοντες δι' Ἀναρριχωμένης γραφῆς ἔχουσι τὰ ἑξῆς ἠθικὰ προσόντα: *Φιλοδοξίαν, ματαιότητα, δίψαν ἐπαίνων, ἀγάπην πρὸς τὰ μεγαλεῖα, ἐπιζήτησιν διακρίσεων καὶ προτιμήσεων.*

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἀρχαιολογικὰ

Τὴν παρελθοῦσαν Δευτέραν ἐγένετο συνεδρίασις τῆς ἐνταῦθα Ἀμερικανικῆς Σχολῆς, καθ' ἣν πρῶτος ὁ διευθυντὴς κ. Βαλδσταῖν ὡμίλησε περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ῥαγκαβῆ ἐξάρας τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ῥαγκαβῆ, εἶπε, θέλει σήμερον ἡ Ἀμερικανικὴ Σχολὴ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς ἐργασίας, εἰς ἃς ἐκεῖνος τὴν πρώτην ὤθησιν ἔδωκε τὸ 1854. Τὰς προσεχεῖς ἀνασκαφὰς θ' ἀρχίσῃ πρὸς ἀνάμνησιν αὐτοῦ ἐν τῷ Ἡραίῳ τοῦ Ἄργους. Ἀκολούθως ὁ κ. Γιούγκ ὡμίλησε περὶ τῶν ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Σικυῶνος ἀνασκαφῶν, αἵτινες ἀρξάμεναι πρὸ 5 ἐτῶν ἐπερατώθησαν ἤδη. Τρίτος ὡμίλησεν ὁ κ. Δὲ Κοῦ περὶ τοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους. Τὸ γνωστότατον τοῦτο εἰς πάντας μνημεῖον εἶνε ἐν τούτοις εἰς πάντα τὰ νεώτερα συγγράμματα κακῶς δημοσιευμένον. Τὸ λάθος ἀνάγεται μέχρι τοῦ Στούαρτ καὶ Μπαρέττ, οἵτινες τὸ 1762 τὴν σειρὰν τῶν παραστάσεων ἐσφαλμένως ἀπέδωκαν. Τέλος ὁ κ. Βάλδσταῖν ὡμίλησε περὶ τοῦ τετάρτου ποιήματος τοῦ Ἡρώνδα ἢ Ἡρώδα, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἐδημοσιεύθησαν ἐκ τοῦ παπύρου τοῦ ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ τοῦ Λονδίνου. Τὸ ποίημα τοῦτο περιλαμβάνει τὴν ζωηρὰν σκηνὴν ἐπισκέψεως δύο γυναικῶν καὶ μιᾶς ἀμφιπόλου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἡ περιγραφὴ τῶν ἐν αὐτῷ ἀριστουργημάτων καθιστᾷ πιθανὸν ὅτι ὁ ποιητὴς ἔζησε καὶ ἔγραψεν ἐν Κῷ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 3ης ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Ὁ κ. Βαλδσταῖν ἐξήτασε λεπτομερῶς τὰ ἐν τῷ ποιήματι περιγραφόμενα, πρὸ πάντων δ' εἰκόνα τοῦ Ἀπελλοῦ.

— Τὴν 14 Ἰανουαρίου συνεκροτήθη ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀρχαιολογικῇ Σχολῇ ἡ δεκαπενθήμερος αὐτῆς συνεδρίασις, καθ' ἣν πρῶτος ὁ ἑταῖρος τῆς σχολῆς κ. Ζουδὲν ἐπέδειξεν ἄγαλμα κρητικῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, σπουδαιότατον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς, διότι μέχρι τοῦδε εἶνε τὸ μόνον μνημεῖον σχολῆς ἀσκησάσης λίαν σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Ὁ κ. Ζουδὲν ἀπο-

δίδει τὸ ἄγαλμα τοῦτο εἰς τὴν Δαιδαλικὴν τέχνην, ἧς οἱ κύριοι ἀντιπρόσωποι ἤκμασαν ἐν Κρήτῃ περὶ τὸν 7ον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα. Ἐσπούδασε τὸν ἰδιάζοντα εἰς τὴν σχολὴν ταύτην τρόπον καὶ ὥρισε τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἀρχαϊκῆς ἑλληνικῆς τέχνης διὰ συγκρίσεως τοῦ κρητικοῦ ἀγάλματος πρὸς τὰλλα σύγχρονα ἔργα τῆς Ἀττικῆς, Βοιωτίας καὶ Ἀρκαδίας. Ἀκολούθως ὁ διευθυντὴς τῆς σχολῆς κ. Ὁμῶλλ ἔκαμε παρατηρήσεις τινὰς ἐπιγραφικὰς καὶ φιλολογικάς, προτείνας διόρθωσίν τινα τοῦ Παυσανίου, ἐξηγοῦσαν σημεῖα τινα τῆς τοπογραφίας τῆς Ἀκροπόλεως. Τέλος ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς κ. Βαλδσταῖν ἀνεκοίνωσε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μελετῶν αὐτοῦ περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐκφράσας τὰς περὶ τούτου ἀμφιβολίας, ὑποβαλὼν εἰς ἑαυτὸν πάσας τὰς κατὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἀντιρρήσεις. Ἀλλ' ἐν τέλει ὡμολόγησεν ὅτι πλεῖστα εἶνε καὶ τὰ πείθοντα περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ ἀνευρεθέντος τάφου ὡς τοῦ Ἀριστοτέλους.

Φιλολογικὰ

Ὑπὸ τὸν τίτλον *Βυζαντινὴ Ἐπιθεώρησις* ἀγγέλλεται ἐκ Μονάχου ἡ ἵδρυσις καὶ προσεχὴς ἔκδοσις περιοδικοῦ, ἀποβλέποντος εἰς πᾶσαν Βυζαντινὴν μελέτην κατὰ τὴν εὐρυτάτην τῆς λέξεως σημασίαν, ἐπεκτεινομένην εἴς τε τὴν γραμματολογίαν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θεολογίαν, τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν ἱστορίαν, τὴν τέχνην καὶ ἐν γένει τὸν πολιτισμόν, τὸ δίκαιον, τὴν ἰατρικὴν καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας. Ἡ ἰδέα τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ ἀνήκει εἰς τὸν ὑφηγητὴν τοῦ ἐν Μονάχῳ Πανεπιστημίου κ. Κάρολον Κρουμβάχερ, γνωστὸν ἤδη διὰ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ περὶ τῆς μέσης ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογικὰς μελέτας καὶ πρὸ πάντων διὰ τοῦ πρωτοφανοῦς καὶ πρωτοτύπου εἰς τὸ εἶδός του συγγράμματος: *Τῆς Ἱστορίας Βυζαντινῆς φιλολογίας* ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τούτοις καὶ πάντες οἱ περὶ τὰ γράμματα ταῦτα καὶ τὴν καθόλου ἐπιστήμην τῶν Βυζαντινῶν διατρίβοντες Γερμανοί, Ῥῶσσοι, Γαλλοι, Ἄγγλοι, Ἰταλοὶ καὶ Ἕλληνες μέλλουσιν ὑπὲρ τοῦ ἔργου νὰ συνεργασθῶσιν.

Καλλιτεχνικὰ

Μετ' οὐ πολὺ περατοῦται ὁ ἀνδριὰς τοῦ Βαλζὰκ, ὃν φιλοτεχνεῖ ὁ γλύπτης Ῥοδέν. Ὁ ἀνδριὰς εἶνε μαρμάρινος καὶ θὰ στηθῇ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας τοῦ Palais Royal. Ὁ μέγας συγγραφεὺς εἰκονίζεται ὀρθιος φέρων τὸν συνήθη κοιτωνίτην του· ἔχει τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας καὶ τὴν κεφαλὴν κρατεῖ ὑψηλά.

Ἐπιστημονικὰ

Παρὰ τὸ Βερολῖνον ὑπάρχουσι μεγάλα καταστήματα, τὰ ὁποῖα παράγουν γαρίδας διὰ τεχνικοῦ τρόπου. Εἶνε δὲ τόσον μεγάλη ἡ παραγωγή, ὥστε ὄχι μόνον αἱ γερμανικαὶ πόλεις προμηθεύονται ἐκεῖθεν, ἀλλὰ καὶ οἱ Παρίσιοι καὶ αἱ Βρυξέλλαι.

— Ἐν Λονδίνῳ κατασκευάζονται ὑπὸ γνωστοῦ ὀπτικοῦ καταστήματος δίοπτρα ἐπίτηδες διὰ ... τοὺς ἵππους. Τὰ δίοπτρα ταῦτα εἶνε προσηρμοσμένα ἐπὶ δέρματος καὶ δένονται στερεῶς ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, χρησιμεύουσι δὲ πολὺ εἰς τοὺς ἵππους, τοὺς ἔχοντας ἀσθενῆ τὴν ὅρασιν, διότι ἀπεδείχθη ὅτι καὶ οἱ ἵπποι πολλάκις εἶνε μύωπες.

— Γερμανός τις ὀφθαλμίατρος ἐφεῦρε νέου εἴδους τεχνητοὺς ὀφθαλμούς, ὄχι ἐξ ὑάλου, ἀλλ' ἐκ νέας ὕλης. Οἱ ὀφθαλμοὶ οὗτοι ἔχουσι πολλὰ προσόντα, ὧν στεροῦνται οἱ ὑάλινοι: ἐφαρμόζονται εὐκόλως, εἶνε ἀκίνδυνοι, δὲν συντρίβονται, καὶ στοιχίζουν εὐθηνά. Ἡ χρῆσις τῶν ὑαλίνων ὀφθαλμῶν εἶνε περιωρισμένη· ἄνθρωποι πτωχοὶ ἢ ἐνσχολούμενοι εἰς χειρωνακτικὰ ἔργα δὲν τοὺς μετεχειρίζοντο· οἱ νέοι ὀφθαλμοὶ εἶνε προωρισμένοι δι' ὅλον τὸν κόσμον.

Ἐκπαιδευτικὰ

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ τρέχοντος ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους ἐγγραφέντων εἰς τὰ διάφορα γερμανικὰ πανεπιστήμια ἔχει ὡς ἑξῆς: Καινιγσβέργης 719, Γραϊφσβάλδ 829, Κὶλ 630, Ῥοστὸκ 377, Βρεσλάου 1305. Βυρτζβούργου 1422, Βόννης 1392, Χάλλης 1493, Λειψίας 3242, Τυβίγγης 838, Μαρβούργου 947, Βερολίνου 4427, Ἀϊδελβέργης 932, Μύνστερ 377, Ἰένας 581, Γκίσεν 543, Φραϊβούργου 855, Ἐρλάγγης 1050, Στρασβούργου 969.

Ο ΑΠΟΘΑΝΩΝ ΜΕΓΑΣ ΔΟΥΞ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΙΚΟΝΕΣ

Κωνσταντῖνος Ζάππας

Καθ' ἣν ὥραν ἡ Ἑστία τίθεται ὑπὸ τὰ πιεστήρια τηλεγραφικῶς ἀγγέλλεται ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτου Κωνσταντίνου Ζάππα εἰς ἡλικίαν 79 ἐτῶν ἀποθανόντος ἐν Ματὸν τῆς Γαλλίας. Τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ ἐξόχου ἀνδρὸς θὰ ἱστορηθῶσιν εἰς προσεχὲς φύλλον τῆς Ἑστίας, νῦν δ' ἀμέσως δημοσιεύομεν τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ὅπως καταστήσωμεν γνωστὴν καὶ λατρευτὴν εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ ὁμογενεῖς τὴν ἐκφραστικὴν μορφὴν τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός.